COLOFON

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP 's-Gravenhage
telefoon 070-4416611

Samenstelling/Productie
mw. drs. J. Bookelman
mw. J. Chabinath
mw. I. Ender
mw. drs. M. Höfkens
M. van Ingen
mw. drs. S.R. Jonkergouw
mw. drs. M. Keereweer
drs. M. Koenders
mw. drs. L.A. Nizet
mw. drs. M. Polman
mw. drs. C. Scheffer
drs. A. Schuurman
ir. M. Verwey

Begeleidingscommissie
D. Brouwer de Koning
W. de Jong
drs. W.B.J. Polman
ir. D. van der Veen
ir. J. G. Wegner

Vormgeving
Facilitaire Dienst, Bureau Vormgeving

Druk
Rooduyn vorm & druk

's-Gravenhage, september 1995

A. **HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING**
M. Höfkens
1992

B. **BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK**
C. Scheffer
maart 1992

C. **INVENTARISATIE**
C. Scheffer
M. Verwey
1991

INHOUDSOPGAVE

A. HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

1. INLEIDING

2. FYSISCHE GESTELDHEID
   2.1. Bodemgesteldheid
   2.2. Afwatering

3. LANDSCHAPSSTRUCTUUR EN GRONDGEBRUIK
   3.1. Bedijking
   3.2. Ontginning en agrarisch grondgebruik
   3.3. Visuele karakteristiek

4. INFRASTRUCTUUR
   4.1. Landwegen
   4.2. Wateren
   4.3. Dijken en kustverdedigingswerken
   4.4. Tramwegen
   4.5. Nutsvoorzieningen
   4.6. Militaire infrastructuur

5. NEDERZETTINGEN
   5.1. Algemeen
   5.2. Kernen
      5.2.1. Monster
      5.2.2. Poeldijk
      5.2.3. Ter Heijde
      5.2.4. Zwartenhoek
   5.3. Verspreide bebouwing

LITERATUURLIJST

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

BIJLAGEN

B. BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

C. INVENTARISATIE

A. HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

1. INLEIDING

De gemeente Monster ligt in het noorden van het Westland, in de regio Delf- en Schieland. De buurgemeenten zijn (N.O.W.Z.): 's-Gravenhage, Wateringen, Naaldwijk en 's-Gravenzande. In het westen wordt de gemeente begrensd door de Noordzee.
De gemeente is ontstaan uit het vroegere Monster-Ambacht. Tot de gemeente behoorde aanvankelijk ook Kwintsheul maar bij een grenswijziging in 1914 werd dit bij de gemeente Wateringen gevoegd. De gemeentegrens werd in 1939 weer gewijzigd, waarbij de grens langs de Holle Watering in noordelijke richting werd verlegd. In 1957 vond een grenswijziging met 's-Gravenhage plaats waarbij de grens ter hoogte van de Wennetjessloot iets in noordelijke richting werd verplaatst.
De gemeentegrens is bijna geheel landschappelijk van aard. In het zuiden volgt de grens de loop van de Gantel en de Vlotwatering. In het noorden volgt hij voor een groot deel de oude poldergrenzen en de Boomawetering. Tussen de Westmadepolder en de Boomawetering loopt de grens 50 meter door de polder.

De gemeente Monster heeft een oppervlakte van 18,46 km². Op 1 januari 1991 telde de gemeente 19.302 inwoners. De bevolkingsdichtheid op die datum bedroeg 1.336 inwoners per km² landoppervlakte.
De gemeente omvat de kernen Monster, Ter Heijde, Poeldijk en Zwartenhoek.

2. FYSISCHE GESTELDHEID

2.1. Bodemgesteldheid

De bodem van de gemeente Monster wordt gevormd door een reeks van noord naar zuid lopende strandwallen die vanaf 3000 voor Christus gevormd werden onder invloed van toe- en afnemende invloed van de zee waardoor een reeks evenwijdig aan de kust achter elkaar liggende strandwallen ontstond.
Tijdens perioden van transgressie werden de strandwallen doorsneden door getijdenrivieren waarvan de Gantel een van de belangrijkste was. In deze transgressieperioden die de tijd van 350 tot 650 na Christus besloegen ontstond een gorzengebied dat doorsneden werd door kreken en geulen. Tijdens deze periode werd een laag tussen de strandwallen afgezet bestaande uit kalkhoudende zandige klei.

In de 9e eeuw begon de vorming van jonge duinen langs de Noordzeekust. Halverwege de 10e eeuw is reeds een gesloten duinenformatie aanwezig. Hierdoor kon een volgende periode van transgressie geen invloed meer uitoefenen op het gebied.

Ten noorden van Ter Heijde is een duingebied van circa 100 meter breedte aanwezig. Binnen dit duingebied varieert de hoogte van 12,8 meter + N.A.P. tot 2,8 meter + N.A.P. In westelijke richting gaan de duinen over in een strand dat geleidelijk tot zeeniveau afdaalt. In zuidelijke richting versmalt het duingebied. Ten zuiden van Ter Heijde resteert een strand met een smalle duinreep. die in het oosten wordt afgesloten door de Slaperdijk.
Het gebied achter de duinen ligt bijna geheel boven N.A.P. en heeft een gemiddelde hoogte van 0,5 meter + N.A.P. De Dijkpolder, waarvan een deel wordt gebruikt als weidegebied, ligt op ongeveer 0,3 meter - N.A.P.
De kerk van Monster en de omringende bebouwing die op de strandwal zijn gebouwd liggen iets hoger dan de overige bebouwing, hetgeen duidelijk wordt door de helling van de straat.

2.2. Afwatering

De afwatering van het gebied vindt plaats op de Delflandse of Schieboezem. Deze boezem bestaat uit een stelsel natuurlijke en gegraven vaarten.
De afwatering en het dijk- en kustverdedigingsbeheer worden sinds de 13e eeuw verzorgd door het hoogheemraadschap van Delfland. In het begin vond de afwatering van het hele Delfland, bestaande uit 13 ambachten gezamenlijk plaats. De lager gelegen vijf oostelijke ambachten ondervonden echter grote overlast van het water uit de acht hoger gelegen westelijke ambachten, zodat werd overgegaan tot de aanleg van een landscheiding. Dit was de Tanthofkade, lopende van Vlaardingen langs de Vlaardingse weg naar Kethel langs de Harreweg tussen de Zouteveense en Kerkpolders, Lage en Hoge Abtswoudepolders tot aan Den Hoorn via Delft en Nootdorp tot aan de zijdwinde tussen Rijnland en Delfland.
Oost Delfland waterde vanouds door vijf en West Delfland door acht sluizen af op de Nieuwe Maas en het Scheur. De vijf oostsluizen waren; de Vrijenbanse sluis, Hof van Delftse sluis, Pijnackerse sluis, Berkelse sluis en Kethelse sluis. In 1587 werden deze

sluizen verenigd tot een sluis, de vijfsluizen aan de mond van de Poldervaart, gemeente Schiedam).
De acht westsluizen waren de Monsterse en Wateringse sluis te Maassluis, de Voorburgse, Naaldwijkse en Maaslandse sluis alle drie aan de Boonervliet en de Vlaardingse, Rijswijkse en Schipluidense sluizen te Vlaardingen. De sluizen aan de Boonervliet werden in 1652 verenigd tot één sluis, de Boonersluis.
Ten behoeve van de tuinbouw werd in 1878 in de Maasdijk in de Oranjepolder een extra sluis aangebracht, de Oranjebuitensluis. Door de ongunstige verhouding tussen boezemoppervlak en landoppervlakte bleek een goede ontwatering van de polders niet goed mogelijk. Bovendien werd de lozing door de verzanding van de Maasmonding bemoeilijkt.
Het water van de acht westambachten werd aanvankelijk op natuurlijke en sinds 1711 met behulp van bemaling op de boezem gebracht. De acht westambachten gebruikten 65 molens voor de bemaling.
De Oost- en Westmadepolder en de Dijkpolder werden aanvankelijk met behulp van windmolens bemalen. De bemaling van de Dijkpolder vond plaats op de Wennetjessloot. In 1883 werd de daarvoor gebruikte molen vervangen door een stoomgemaal.
Een belangrijke verbetering in de afwatering van Delfland betekende het graven van de Nieuwe Waterweg. Hierdoor was er geen sprake meer van het vasthouden van overtollig water bij de Maasmond zodat meer water kon worden gespuid.
Aan het einde van de 19e eeuw werd een deel van de afwatering van Delfland verlegd naar Scheveningen (gemeente 's-Gravenhage) waar tussen 1886 en 1889 het verversingskanaal gereed kwam. Het kanaal werd met behulp van een stoomgemaal bemalen.
Bij onvoldoende lozing door de op de Nieuwe Maas en de Nieuwe Waterweg uitwaterende sluizen wordt de boezem afgemalen door het dieselmotorgemaal 'Mr. dr. C.P. Zaayer' aan de Boonersluis te Maassluis op de Nieuwe Waterweg, door het dieselmotorgemaal Schiegemaal bij de Nieuwe Haven te Schiedam op de Nieuwe Maas, door het dieselmotorgemaal 'Parksluizen' te Rotterdam op de Nieuwe Maas en het dieselgemaal Westland aan de Oranjebuitensluis en door een elektrisch gemaal te Scheveningen via het verversingskanaal op de Noordzee.
De bemaling van de polders vindt tegenwoordig plaats met behulp van elektrogemalen. In de gemeente zijn geen poldermolens meer aanwezig.

3. LANDSCHAPSSTRUCTUUR EN GRONDGEBRUIK

3.1. Bedijking en agrarisch grondgebruik

De strandwallen waren door hun hogere ligging vroeg geschikt voor bewoning. In het gebied werd rond 2000 voor Christus al bewoning aangetroffen.
De perioden van overstroming van 350 tot 650 na Christus onderbraken de bewoning niet omdat door de ligging op een strandwal het bestaan van nederzettingen mogelijk bleef. Dit kwam ook doordat de zeespiegel ten opzichte van het land ca 1,5 meter lager lag dan tegenwoordig.

De ontginning van het gebied vond plaats vanuit het westen. De wegen die als ontginningsbases werden aangelegd liepen van de duinen landinwaarts tot waar de oeverwallen van de kreken lagen.
De Oude Rijnweg die de verbinding tussen de twee Rijnmonden over de strandwal vormde was de uitgangsbasis van dit wegenstelsel. Initiatiefnemer van de ontginningen was veelal de adel.
De langgerekte strandwallen werden als bouwland gebruikt terwijl het lager gelegen gebied als weidegrond werd gebruikt. In de Middeleeuwen is dit het voornaamste grondgebruik. Tuinbouw was nauwelijks aanwezig, alleen voor eigen gebruik werden in beperkte mate groenten en fruit geteeld. Een deel van de landbouw vond in deze tijd plaats op de uithoven van diverse kloosters.

In de 16e eeuw werd een begin gemaakt met de tuinbouw en in de 18e eeuw was rond de dorpen al een groot areaal tuinbouwgrond te vinden.
In deze tijd kwam een vorm van tuinbouw tot ontwikkeling waarin de fruitteelt domineerde. Deze fruitteelt werd uitgeoefend op bedrijven van 2 à 3 ha grootte met halfstam appel-, pere- en pruimebomen, met onderplanting van kruis-, aal- en zwarte bessen. De tuinen werden doorsneden door vaarsloten die vervoer van de produkten mogelijk maakten. De bedrijven werden omgeven door hoog opgroeiende singels van elzehout. Hagen van elzehout verdeelden de tuinen in vakken van 20 tot 25 are. Door het aanbrengen van schuttingen en later van stenen 2½ meter hoge muren werden deze vakken verder gesplitst. Tegen deze muren werden pruimen, peren, perziken en met name druiven geteelt. Deze tuinbouw vond voornamelijk plaats in de nabijheid van de belangrijkste vaarwegen zoals de Gantel en de Holle Watering. Deze wateringen liepen grotendeels door een oude poel waarvan de ligging vrij laag was. Om de fruitteelt te bevorderen werd jaarlijks een laagje zand- of baggerspecie op de grond aangebracht waardoor de lage oude poel tot het beste gedeelte van de Westlandse tuinbouwgronden ging behoren.
In Poeldijk overheerste de fruitteelt, op lage plaatsen de veeteelt. Produkten van de akkerbouw die op kleine schaal plaatsvond waren koren en mangelwortelen. Bij Monster vond door de lichte grond weinig akkerbouw en voornamelijk tuinbouw en veeteelt plaats.

De opbouw van de tuinen veranderde in het begin van de 19e eeuw onder invloed van de industriële revolutie in Engeland.
Vanuit het Westland ging men vroege aardappelen en uien leveren. De aardappelen in het Westland konden door het gunstige klimaat vroeger geoogst worden. De teelt van deze

produkten ging ten koste van de fruitaanplanting. Een deel van de aardappelteelt vond in de duinen plaats.
Doordat een deel van het land ontdaan werd van de beschutting had de druiventeelt zwaar te lijden. Rond 1850 werd daarom overgegaan tot het plaatsen van beschuttend glas. In 1878 bedroeg de totale lengte van de druivenmuren in het Westland nog 178 km met een totale opbrengst van 531.000 kg.

In dezelfde tijd ging de naam van het Westland door geknoei en slechte kwaliteit aardappelen sterk achteruit. Om deze achteruitgang tegen te gaan werd in 1889 de Vereniging Westland opgericht, die de eerste tuinbouwveilingen ging organiseren en tevens ging zorgen voor een strenge kwaliteitscontrole. In deze tijd ging men over tot grootschalige invoering van glastuinbouw. De landbouwexploitatie in de duinen ging in het begin van de 20ste eeuw ter ziele onder meer door het onttrekken van water door waterleidingbedrijven.
De veilingen die eerst plaats hadden gevonden in dorpsherbergen werden in het begin van de 20ste eeuw verplaatst naar veilinglokalen. Veilinggebouwen voor de tuinbouwprodukten werden in 1912 in Monster en in 1929 in Poeldijk gesticht. Als laatste kwam in 1932 iets ten noorden van Poeldijk, de groentenveiling Westland tot stand.
Druiventeelt vond oorspronkelijk plaats in eenzijdige kasjes tegen druivenmuren of tweezijdige kassen naar voorbeeld van Belgische serres.
In de groenteteelt werd plat glas gebruikt in de vorm van een afneembaar houten raam dat onderverdeeld was in kleinere ruitjes.
Het systeem van vaarsloten bleef lang behouden. Tot het einde van de Tweede Wereldoorlog bleef het vervoer grotendeels per schuit plaatsvinden. Daarnaast waren de sloten nodig voor de afwatering en voor voldoende gietwater.

De druiventeelt was in de periode tot de oorlog weer de kurk waar het Westland op dreef. In 1940 werd 800 ha van het land voor de druiventeelt gebruikt, wat een produktie opleverde van 20 tot 22 miljoen kilo per jaar. Daarnaast worden er ook groenten geteelt zoals peen, sla en komkommers.
Na de oorlog nam de teelt van tomaten, sla en komkommers toe en verdween een deel van de druiventeelt. De opkomst van de eerder genoemde produkten leidde tot invoering van een nieuw type kas.
De vroeger aanwezige boombeplanting is na de oorlog geheel verdwenen.
De veilinggebouwen te Monster en Poeldijk zijn nog aanwezig. De groentenveiling Westland in Poeldijk is in de jaren zeventig vervangen door een modern veilingcomplex.

3.3. Visuele karakteristiek

De gemeente Monster bestaat grotendeels uit een kassengebied. Hierdoor ontstaat een ruimtelijke scheiding terzijde van de wegen door het gebied. De Dijkpolder ten noorden van Poeldijk geeft een opener landschap te zien dat in het noorden wordt begrensd door flats aan de stadsrand van 's-Gravenhage. Het gebied wordt hier gedeeltelijk voor veeteelt gebruikt.
De Wennetjessloot is een ongeveer 10 meter breed water waarlangs als een van de weinige plaatsen in deze gemeente beplanting staat. Aan de Monsterse kant staan enkele huizen, terwijl in noordelijke richting het Haagse recreatiegebied Madestein aansluit.

De bebouwing langs de Gantel bij Poeldijk maakt een landelijke rustieke indruk doordat deze alleen via een jaagpad te bereiken is.
De bebouwing in de kernen maakt een eenvoudige indruk. Grotendeels is deze met uitzondering van Ter Heijde en Zwartenhoek in de jaren twintig en dertig tot stand gekomen. De bouwhoogte bedraagt meestal niet meer dan een parterre en een kapverdieping. Langs de buitenwegen staan wat luxere huizen, die veelal aan tuinders behoren of behoord hebben en vaak onder architectuur gebouwd zijn.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1. Landwegen

Rond het begin van de 19e eeuw was nog geen enkele weg in de gemeente bestraat. De verharding van de wegen in de dorpskommen bestond uit door de bewoners aangebrachte puin en as, die echter een flinke regenbui niet doorstond. Buiten de dorpskommen bestonden alleen klei- en zandwegen. Deze wegen waren met name in de herfst en winter onbegaanbaar. De behoefte aan betere wegen ontbrak doordat het meeste verkeer over het water plaatsvond. Pas met de uitbreiding van landbouw en veeteelt kwam er vraag naar betere wegen.

Door de onbegaanbaarheid van de wegen moest een groot deel van het vervoer van de produkten bestemd voor Rotterdam en Delft via 's-Gravenhage plaatsvinden.
Een eerste begin met het verharden van wegen werd gemaakt in 1839 toen de meeste zandwegen met schelpen werden verhard. Ter bestrijding van de kosten werd aan de Haagweg, ter hoogte van de Oberlaan bij het tolhuis met café tol geheven. Omdat deze verharding ongeschikt leek voor zwaarder verkeer werden de wegen vanaf 1852 begrind. In 1907 vond versteviging met basalt plaats.
Het oorspronkelijke middeleeuwse wegenplan werd pas tussen 1927 en 1933 doorbroken toen in het kader van het Rijkswegenplan de weg Rijswijk-Poeldijk-'s-Gravenzande-Hoek van Holland aangelegd. In deze zelfde tijd werden vele insteekwegen naar de tuindersbedrijven aangelegd om deze te ontsluiten voor een betere afvoer van hun produkten.
Direct na de oorlog kreeg Monster een betere verbinding met Rotterdam doordat tussen de Dijkweg en de Poeldijkseweg in de gemeente Naaldwijk een verbinding tot stand kwam. Voor het doorgaande verkeer zijn de smalle tweebaanswegen met het vele vrachtverkeer echter nog steeds minder geschikt.

4.2. Wateren

Langs de Zuidelijke gemeentegrens loopt nog de rest van wat eens een belangrijke getijderivier was, de Gantel. Na de vorming van de duinen verloor de Gantel zijn contact met het open water waardoor een deel van zijn loop verzandde.
Door het gedurende eeuwen ontbreken van goede wegen werd dit water alsmede andere in het landschap aanwezige kreekresten intensief gebruikt voor het vervoer van tuinbouwprodukten.
Van deze kreekresten die nog duidelijk in het landschap herkenbaar zijn te noemen de Boomawetering en de Vlotwatering.
Al deze wateren hebben ook een belangrijke functie in verband met de afwatering.
Rond de kassen loopt een uitgebreid stelsel van smalle slootjes dat gegraven is voor de afwatering van de tuinen. Het water uit deze slootjes wordt tevens gebruikt als sproeiwater voor de kassen.
Behalve deze natuurlijke waterwegen werden ook een groot aantal wateren gegraven. Dit gebeurde in de late middeleeuwen om het gebied van Delfland te kunnen ontwateren. Met

de ontwikkeling van de gemeente als tuinbouwgebied werden deze wateren ook gebruikt als transportmiddel voor tuinbouwprodukten. Een voorbeeld hiervan is de Nieuwe Vaart. deze gegraven vaarten liet men waar dit mogelijk was weer aansluiten op het natuurlijke krekenstelsel.

4.3 Dijken en kustverdedigingswerken

Doordat via een gat in de zandrug Naaldwijk-Monster de getijdewerking van de rivier de Gantel kon inwerken op het achterliggende gebied was het noodzakelijk deze rivier te bedijken voordat tot de ontginning van het gebied kon worden overgegaan. De aanleg van de bedijking vond plaats in de 9e eeuw. De noordelijke Ganteldijk liep op de plaats waar nu de provinciale weg Monster-Wateringen ligt. De zuidelijke dijk liep vanaf de Baakwoning door de Boschpolder naar Honselersdijk vandaar via Mariëndijk naar Kwintsheul en Wateringen.
In het westen van de gemeente Monster ligt een duinenrij die deels natuurlijk, deels kunstmatig is ontstaan. De natuurlijke opbouw van de duinen begon in de 9e eeuw maar de in later eeuwen groter wordende invloed van de Noordzee zorgde ervoor dat in de 16e eeuw sprake was van een steeds zwakker wordende duinenreep achter 's-Gravenzande. Om deze aantasting van de duinen tegen te gaan werden de duinen met helm beplant. Om het verdere verlies aan zeewering op te vangen werd in 1539 een slaperdijk van Ter Heijde naar Hoek van Holland aangelegd. In 1791 werd deze dijk nog verlengd en verzwaard. Om de aantasting van de zeewering tegen te gaan was in 1718 begonnen met de aanleg van zogenaamde Delflandse hoofden, strekdammen enkele meters in zee, die een voldoende breed en hoog genoeg strand moesten waarborgen.
De slaperdijk werd in 1851 ten noorden van Ter Heijde met 472 meter uitgebreid. De slaperdijk is nog steeds duidelijk als dijk waarneembaar in het landschap. In het zuiden van de gemeente ligt deze dijk op 4,3 meter + N.A.P. Bij Ter Heijde en ten noorden daarvan heeft de dijk een hoogte van 6,3 meter + N.A.P. De Ganteldijk is niet meer als dijk in het landschap aanwezig.

4.4. Tramwegen

Tot 1882 was de trekschuit voor het Westland het enige middel van openbaar vervoer naar 's-Gravenhage of Delft.
In 1883 kwam de aanleg van de tramverbinding Loosduinen-Poeldijk-Naaldwijk en Poeldijk-Monster-'s-Gravenzande gereed. Vanuit Loosduinen was er een verbinding met 's-Gravenhage. De exploitatie van deze lijnen was aanvankelijk in handen van de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij.
In 1885 werd de exploitatie overgenomen door de Westlandse Stoomtram Maatschappij (WSM). Doordat de spoorbreedte van het tramwegnet dezelfde was als die van het spoorwegnet was aansluiting hierop mogelijk. Via Delft en Hoek en van Holland ontstonden zo verbindingen met het buitenland, wat gezien de afzetmogelijkheid van de tuinbouwprodukten een gunstige werking had. Deze aansluitingen kwamen gereed in 1905 ('s-Gravenzande-Hoek van Holland) en 1912 (Naaldwijk-Maassluis via Delft). Vanwege het grote belang van het vervoer van tuinbouwprodukten werden vanaf 1923 ook

verschillende veilingen op het net aangesloten, waaronder in 1931 de veilingvereniging Westland te Monster.
De tram kwam over een naast de Nieuwe Vaart gelegen tracé (de huidige Vredebestlaan) Poeldijk binnen. Via een op de Nieuwe Weg gelegen trambaan was er een verbinding met de veiling van Honselersdijk. Langs een naast de Monsterse weg aangelegd tracé was er een verbinding met Monster. Tot 1932 liep het traject via de Emmastraat, de Choorstraat over het Kerkplein naar de Herenstraat en vandaar naar de 's-Gravenzandseweg. Na 1932 liep het traject over de Emmastraat naar de 's-Gravenzandseweg en werd de dorpskern dus gemeden. Het tramstation lag ter plaatse van de huidige brandweerkazerne.
Door de steeds groter wordende concurrentie van autobusmaatschappijen werd de exploitatie van het tramwegnet voor personenvervoer steeds moeilijker. Daarom besloot de W.S.M. besloten zelf over te gaan tot de exploitatie van autobusdiensten. In 1923 werd de busdienst Den Haag-Hoek van Holland en Loosduinen-Naaldwijk geopend. Het personenvervoer per tram werd in 1932 beëindigd. Nog lange tijd werd doorgegaan met het goederenvervoer per tram, maar in 1965 werd ook dit beëindigd.

4.5. Nutsvoorzieningen

In 1922 werd de Westlandse Drinkwatermaatschappij opgericht. Deelnemers in deze maatschappij waren de gemeenten De Lier, Monster, Naaldwijk en Wateringen. Door dit waterleidingbedrijf wordt de uit 1888 daterende pompinstallatie in de Monsterse duinen van de gemeente Delft overgenomen. De watertorens bevinden zich even ten zuiden van de Oorberlaan.

In 1899 werd een elektriciteitscentrale gebouwd aan de Gantellaan, welke nu in gebruik is bij Gemeentewerken. De gemeente Monster wordt nu van stroom voorzien door het Gemeentelijk Energiebedrijf van Delft. Aansluiting op dit net geschiedde in 1916.

Voor de komst van het aardgas werd Monster van gas voorzien door de NV Haagse Maatschappij voor Gasdistributie te Loosduinen.

4.6. Militaire infrastructuur

De kustlijn voor de gemeente Monster maakte in de tweede wereldoorlog deel uit van de door de Duitsers aangelegde "Atlantikwall". Voor de aanleg hiervan werd de bebouwing van het dorp Ter Heijde gesloopt. De luchtafweerbatterij die in 1944 werd aangelegd is thans geheel verdwenen.

5. NEDERZETTINGEN

5.1. Algemeen

Monster is in de 9e eeuw op een strandwal ontstaan. Het is de oudste en tevens grootste nederzetting in deze gemeente. De oudste bebouwing lag op de hoger gelegen strandwal. Daarna vormde zich bebouwing rond de kreek terwijl de latere uitbreidingen langs de verbindingswegen plaatsvonden.

Poeldijk ontstond als dijkdorp langs de noordelijke dijk van de Gantel in de 10e eeuw. Latere uitbreidingen vonden plaats langs haaks daarop aangelegde wegen.
Ter Heijde is ontstaan als vissersdorpje in de duinen voor Monster. Het dorpje heeft in zijn bestaan zwaar te lijden gehad van de aantasting van de kust door de zee.
Zwartenhoek is als nederzetting pas ontstaan na de Tweede Wereldoorlog en is een duidelijk geplande dorpswijk.
In het gehele Westland ontstonden in de tijd van de Republiek buitenplaatsen van welgestelden, die hier vertier zochten in het landleven. De ontwikkelingen in de tuinbouw in deze tijd werden vaak geïnitieerd door de bezitters van deze buitenplaatsen die met nieuwe technieken voor de teelt van gewassen experimenteerden. Rond de laatste eeuwwisseling waren de meeste van deze buitenplaatsen in verval geraakt wat leidde tot de sloop ervan. Deze ontwikkeling deed zich ook voor in de gemeente Monster.
Bevolkingscijfers van de verschillende kernen zijn niet te geven doordat de cijfers in de verschillende bronnen te sterk afwijken of niet voorhanden zijn. Voor de gemeente als geheel zijn deze cijfers wel te geven.

jaartal	aantal inwoners	jaartal	aantal inwoners
1815	1.700	1900	4.857
1829	2.869	1910	5.931
1850	2.992	1920	7.770
1860	3.324	1939	11.837
1870	3.795	1950	14.056
1880	4.235	1991	19.302
1890	4.547		

Uit deze cijfers blijkt dat er een blijvende groei van het bevolkingsaantal is geweest. Duidelijk is wel het intreden van enige stagnatie rond de eeuwwisseling die is terug te voeren op de agrarische crisis die ons land en daarmee ook het Westland het laatste kwart van de 19e eeuw trof.
Daarna is er sprake van een forse groei van de tuinbouw waardoor het inwonertal aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog meer dan verdubbeld was. Ook na de oorlog blijft de bevolking, zij het in mindere mate, groeien.

In de jaren twintig en dertig komt onder invloed van de Woningwet (1901) en het zich door de uitbreidende tuinbouw steeds meer groeiende inwonertal een aantal nieuwbouwcomplexen gereed. Uitvoerders hiervan zijn de Woningstichting Monster, die onder andere in de

periode 1930-1931, de sanering en herbouw van Ter Heijde verzorgde, en de Goede Woning Monster, die projecten realiseerde aan de Zeestraat, de Rijnweg en de Hoekseweg in Monster.
De groeiende welvaart veroorzaakt door de florende tuinbouw in het begin van de twintigste eeuw leidde tot uitbreiding en vernieuwing van een aantal katholieke kerken en instituten.

5.2. Kernen

5.2.1. Monster

Monster ligt in het westen van de gelijknamige gemeente. Het is waarschijnlijk in de 10de eeuw ontstaan en wordt in 1006 voor het eerst genoemd. De eerste bebouwing ontstond op de strandwal die ter plekke van de huidige Molenstraat liep. Deze bebouwing bestond voornamelijk uit boerderijen, die als een lintbebouwing langs de strandwal waren gebouwd. De kerk werd naast de weg gebouwd die de boerderijen met elkaar verbond.

Monster was al vroeg een belangrijke plaats en aanvankelijk de enige met een kerk in de omgeving. Al in 1300 was in het dorp een korenmolen aanwezig. In 1474 telde het dorp 80 haardsteden, in 1514 was dit aantal gestegen tot 250.
De uitbreidingen van het dorp kwamen tot stand door de aanleg op de strandwal uitkomende dwarswegen. Ook rond de kerk kwam al vroeg bebouwing tot stand. Even ten zuidoosten van deze kerkring was een haventje. Dit haventje en het gegraven verlengde gaven aansluiting op de Vlotwatering.
Aanvankelijk hield men zich voornamelijk bezig met akkerbouw en veeteelt, waarbij de schapenteelt belangrijk was. Na de Middeleeuwen ging men zich ook bezig houden met de fruit- en groenteteelt.
In 1847 stonden in Monster 120 huizen, waaronder een groot aantal boerderijen. Het aantal inwoners bedroeg toen 1.080. De bebouwing was te vinden rond de kerk, aan beide zijden van de Choorstraat en de Havenstraat, langs beide zijden van de Herenstraat en de Molenstraat terwijl aan de noordzijde van het kerkpad ook enkele huizen stonden. De bebouwing bleef hiermee beperkt tot de oude strandwal (Molenstraat en Herenstraat), de kerkring en de verbindingsweg naar Poeldijk. De bebouwing langs de strandwal was een tweezijdig aaneengesloten lineaire bebouwing. Ook rond de kerk stond een aaneengesloten bebouwing. De winkels in het dorp bevonden zich langs het Kerkplein, de Herenstraat en een deel van de Molenstraat. Als bestaansbron waren de tuinbouw en de akkerbouw belangrijk. Belangrijk onderdeel van de tuinbouw was de groenteteelt. Als bijverdienste werd ook aan schelpenvisserij gedaan. De haven van Monster was vooral belangrijk voor de aanvoer van meststoffen en tuinbouwbenodigheden en de afvoer van tuinbouwprodukten.

Het merendeel van de inwoners van Monster was katholiek. Dit werd ook duidelijk aan de in het dorp aanwezige katholieke instituten. Zo bevond zich in het dorp sinds 1850 aan de noordzijde van de Havenstraat het meisjesinternaat St. Jozef. In de Choorstraat werd in 1831 een Rooms-Katholiek kerkhof aangelegd. De hiernaast liggende Rooms-Katholieke kerk was in 1792 gebouwd maar werd in 1831 vernieuwd en in 1859 uitgebreid. Omstreeks 1910 werd voor jongens het St. Adrianus en Jacobus gesticht gevestigd.

Rond Monster waren in deze tijd nog verschillende buitenplaatsen te vinden. Iets ten zuiden van de Hervormde kerk lag de buitenplaats Geerbron. Dit buiten werd in 1874 gesloopt om plaats te maken voor een bijgebouw van de Gereformeerde kerk. Deze bleef tot 1935 dienst doen. In 1936 werd een nieuwe kerk in gebruik genomen. In 1882 werd de korenmolen vervangen door een nieuw exemplaar, de thans nog bestaande molen "De Vier Winden".

Rond de eeuwwisseling was de bebouwing langs de uiteinden van de al bestaande straten uitgebreid. De Nederlands Hervormde kerk werd in 1901 door brand verwoest. Direct daarna vond de restauratie plaats. In dezelfde periode kwam er een bewaarschool aan de Havenstraat.
De tot die tijd in cafés gehouden tuinbouwveilingen voldeden niet meer aan de eisen des tijds. Om deze redenen werd in 1912, in het verlengde van de haven een veilinggebouw gesticht. De nog aanwezige buitenplaatsen werden in deze zelfde tijd gesloopt.
In de jaren tot de Tweede Wereldoorlog werden enkele nieuwe straten aangelegd, waarlangs de bebouwing werd uitgebreid. Deze straten werden veelal evenwijdig aan de strandwal aangelegd, waarna deze straten door dwarswegen met elkaar werden verbonden. Huizen werden neergezet langs de Emmastraat en het Emmaplein, en aan beide zijden van de Rijnweg. Sociale woningbouw kwam tot stand rond het Burg. Woutersplein, de Acaciastraat en het Hartmanplein. Langs de Heydse weg en de Havenstraat werd de lintbebouwing in zuidelijke richting uitgebreid. Langs de Molenweg vond uitbreiding van de bebouwing in noordelijke richting plaats. De haven werd in deze tijd gedempt. In deze tijd nam de glastuinbouw enorm toe. Veel van de inwoners van het dorp vonden hierin hun inkomen.

Direct na de oorlog werd een groot aantal nieuwe straten aangelegd, die geleidelijk vol werden gebouwd. In de jaren zestig en zeventig werd veel van de oudere bebouwing met name rond de kerk afgebroken. Als gevolg hiervan is op deze plaats nauwelijks nog bebouwing van voor de oorlog aanwezig. Ten zuiden van de Emmastraat kwam een bedrijfsterrein tot stand. De bebouwing die na de jaren zestig tot stand kwam werd veelal aangelegd langs woonerven. Het uit 1912 daterende veilinggebouw is tegenwoordig in gebruik bij een zaad- en kunstmestbedrijf. Bij de kruising Molenstraat/Molenweg werd een ereveld voor oorlogsgevallenen aangelegd.

5.2.2. Poeldijk

Poeldijk is ontstaan langs de noordelijke dijk van de Gantel en ligt in de Dijkpolder even ten noorden van het riviertje De Gantel. Het ontstaan van Poeldijk ligt rond het jaar 1000. Al in de 13e eeuw was er een kapel. In de middeleeuwen was een groot deel van de grond rond Poeldijk in gebruik als weidegrond. Aan de Wateringseweg ter plaatse van een woonhuis met de gelijkluidende naam "Torenzicht", werd in de 17de eeuw een jachtslot voor Van Oldenbarnevelt gebouwd. In de 18e eeuw ontstaat rond Poeldijk fruitteelt. Het dorp werd voor het merendeel door katholieken bewoond waarvoor in 1715 een kerk werd gesticht, die in 1780 werd vergroot. Halverwege de 19e eeuw bestaan de inwoners van de tuinbouw en het kweken van verschillende soorten fruit. Het aantal inwoners bedraagt in deze tijd 900. Er stonden in die tijd ongeveer 106 huizen in het dorp. De bebouwing lag in deze tijd in een tweezijdig lineaire vorm langs de Voorstraat en aan een zijde langs de Schoolstraat. De bebouwing in het westen liep tot het punt van samenkomst van de

Voorstraat en de Schoolstraat en ten oosten tot de Kerklaan. Tussen de Voorstraat en de Gantel en ten noorden van de bebouwing lagen de tuinbouwbedrijfjes.
Tussen 1826 en 1844 werd langs de Voorstraat een Rooms-Katholiek kerkhof aangelegd, in 1850 gevolgd door een nieuwe Rooms-Katholieke kerk. In 1875 werd langs de Voorstraat het St. Jozefgesticht gebouwd. In de Voorstraat waren ook de meeste winkels te vinden.

Rond de eeuwwisseling was de bebouwing uitgebreid aan de noordzijde van de Voorstraat, ten oosten van de Kerklaan en ten zuiden van de Voorstraat, westelijk van de Schoolstraat. Het betrof hier een open lintbebouwing. Langs de Irenestraat (toen nog de Leuninkjes) waren aan beide zijden huizen gebouwd. Ten westen van de Nieuwe weg, zuidelijk van de Monsterse weg kwam in 1929 een groenteveiling tot stand. In de periode tot de Tweede Wereldoorlog werd langs de Voorstraat, westelijk van de Schoolstraat, aan de noordzijde gebouwd. De bestaande bebouwing werd verder verdicht. Een groot deel van de tuinen werd in deze tijd omgevormd tot kassengebied.

In 1926 werd de oude Rooms-Katholieke kerk vervangen door een nieuw gebouw, met daarbij behorende pastorie. Achter de pastorie werd een begraafplaats aangelegd. Verdere uitbreidingen van de bebouwing kwamen tot stand langs de westelijke zijde van de Kerklaan, waaronder een nieuw schoolgebouw, en de oostelijke zijde van de Nieuwstraat. Het St. Jozefgesticht in de Voorstraat werd in 1910 uitgebreid. Een deel van de al bestaande bebouwing werd door nieuwbouw vervangen.
De Dahliastraat werd in de jaren zeventig bebouwd. In de jaren tachtig kwam aan weerszijden van de Verburghlaan, ten noorden van de Anjerstraat, een nieuwbouwwijk tot stand. Iets ten noorden van Poeldijk werd een nieuw veilingcomplex gebouwd.

5.2.3. Ter Heijde

Ter Heijde ligt in het uiterste westen van de gemeente, direct achter de zeewering. De naam is vermoedelijk ontleend aan een zijarm van de Maas, de Hei. Aanvankelijk schijnt het een bloeiend vissersdorp te zijn geweest waarvan het ontstaan vermoedelijk in de 12e eeuw ligt. Aan het einde van de middeleeuwen trad een daling in het bevolkingsaantal op. Voor 1474 werden nog 350 haardsteden opgegeven, in 1494 was dit aantal gedaald tot 120 en in 1514 tot 95. In het dorp was al vrij vroeg een kapel aanwezig. Het dorp had het zwaar te verduren door de zich in oostwaartse richting verplaatsende kustlijn. Als gevolg hiervan moest het dorp tot drie keer toe landinwaarts worden verplaatst. Voor de laatste keer gebeurde dat in 1720. Tot 1830 had Ter Heijde een eigen vissersvloot, waarop het grootste deel van de bevolking werkzaam was. Na die tijd vonden de inwoners werk op de vissersvloot van naburige plaatsen.

Halverwege de 19e eeuw lag de bebouwing van Ter Heijde langs de huidige Karel Doormanweg en een daarachter liggende straat. Het toenmalige stratenplan verliep anders dan het huidige. De huizen bestonden uit een parterre en een kapverdieping. Rond de eeuwwisseling was de bebouwing uitgebreid langs de Heijdseweg terwijl ten noorden van de kerk enige huizen waren gebouwd. De bevolking die tot dan toe voornamelijk in de visserij werkzaam was geweest, ging zich in deze tijd toeleggen op seizoenswerk in de tuinbouw, waar door de groei van de bedrijfstak, grote vraag was naar arbeiders. Een aanvullend inkomen werd veelal gevonden in het onderhouden van de Delflandse hoofden.

Kort na de eeuwwisseling werd in de duinen bij Ter Heijde de gezondheidskolonie "Israël" gesticht voor Joodse kinderen.

De bebouwing van Ter Heijde was in de jaren twintig dermate verkrot dat de woontoestand grotendeels onhoudbaar werd. Mede onder invloed van de in 1901 tot stand gekomen Woningwet werd besloten zestig van de honderd woningen in Ter Heijde te slopen. Dit plan werd in 1929 uitgevoerd naar een ontwerp van de architect J. Oosthoek. De Woningstichting Monster bouwde vervolgens op het vrijgekomen terrein 120 huizen en vijf winkelpanden. Deze nieuwbouw zou niet lang blijven bestaan want de aanleg van de Atlantikwall in de oorlog door de Duitse bezetter leidde tot de sloop van het gehele dorp. Alleen de kerk bleef behouden. De bebouwing die na de oorlog werd neergezet bestaat uit eenvoudige woningen met een parterre en een kapverdieping.

5.2.4. Zwartenhoek

Zwartenhoek ligt ten zuiden van de Molenweg. Op de vooroorlogse topografische kaarten komt het niet voor. De eerste vermelding vindt plaats op de 1:25.000 kaart van 1958.
De eerste bebouwing is te zien op de kaart van 1963. Die ligt echter lager dan de plaatsaanduiding op de kaart uit 1981. Het gebied dat Zwartenhoek wordt genoemd op de kaart van 1963 is volgebouwd met kassen en daartussen enkele huizen op de kaart van 1981. Iets ten noorden hiervan is echter een dorpswijk ontstaan die als Zwartenhoek wordt aangeduid.
Na deze tijd is het door de uitbreiding van de gemeente Monster een geheel gaan vormen met de bebouwing hiervan en is het niet meer als afzonderlijke kern te herkennen.

5.3. Verspreide bebouwing

In 1850 lagen langs de Gantel en verschillende wegen enkele tuinderswoningen. Ook lagen op sommige plaatsen buitenverblijven. Meer in de polder lagen ook nog te midden van de tuinen meerdere huizen.
Rond de eeuwwisseling verdwenen de laatst nog aanwezige buitenplaatsen. In de periode tot de Tweede Wereldoorlog werden op verschillende plaatsen nieuwe tuinderswoningen gebouwd. Soms werd op de betreffende plaats voor het eerst gebouwd. In andere gevallen werd een bestaand huis afgebroken om plaats te maken voor een nieuw. Met name in de jaren twintig is dit het geval geweest.
Na de oorlog werden veel tuinderswoningen door nieuwbouw vervangen of ontstonden op niet eerder bebouwde plaatsen nieuwe huizen. Hierdoor is de dichtheid van de verspreide bebouwing toegenomen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Algemeen/provinciaal:

- Aa, A.J. van der (1839-1851)
  Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 delen + suppl. Gorinchem.

- Atlas van historische vestingwerken in Nederland (1970)
  Deel IV, de provinciën Zuidholland en Zeeland. Eerste aflevering: Zuidholland. Z.p..

- Beekman, A.A. (1948)
  De wateren van Nederland. Aardrijkskundig en geschiedkundig beschreven. 's-Gravenhage.

- Een beeld van het zuid-hollandse landschap (1981-1988)
  Een landschapsonderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. 6 delen. Z.p..

- Beschrijving van de provincie Zuid-Holland behorende bij de waterstaatskaart (1967). 's-Gravenhage.

- Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari .... C.B.S.. 's-Gravenhage, 1950-heden.

- De bodem van Nederland (1965)
  Toelichting bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Samengesteld door de Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

- Buisman, J. (red.) (1978)
  Zuid-Holland vanuit de lucht. Baarn.

- Craandijk, J. (1888)
  Wandelingen door Nederland. Met platen naar de lithografiën van P.A. Schipperus en wandelkaartjes. Haarlem.

- Dijksterhuis, R. (1984)
  Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland; Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw: 1840-1940. Proefschrift, TH Delft.

- Don, P. (red.) (1985)
  Kunstreisboek Zuid-Holland. 8e dr., Weesp.

- Drinkwatervoorziening in Nederland 1913-1938 (1938)
  Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening en van het rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. Den Haag.

- Fruin, R. (red.) (1866)
Informatie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daernae te reguleren de nyeuwe schiltaele gedaan in den jaere MDXIV. Leiden.

- Fruin, R. (red.) (1976)
Enqueste ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant gedaan in den jaere MCCCCXCIIII. Leiden.

- Gedenkboek Twee eeuwen Waterstaatswerken (z.j.). Z.p..

- Honderd jaar Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland (1976)
Enige opstellen over de geschiedenis. 's-Gravenhage.

- Kley, J. van der (red.) (1967)
Vaarwegen in Nederland. Een beschrijving van de Nederlandse binnenvaartwegen. Assen/Amsterdam/Rotterdam/Brussel.

- Kroon, A.W. (1862)
Tegenwoordige staat van Zuid-Holland. Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden en verdere wetenswaardige plaatsen in die provincie. Amsterdam.

- Lijst van Nederlandse gemeenten sinds 1830, waarvan de grens is gewijzigd, waarvan de naam is veranderd, die zijn opgeheven, nieuw gevormd of ingepolderd (1968). Z.p..

- De molens van Zuid-Holland (1980). Den Haag.

- Mulder, G.J.A. (red.) (1949-1959)
Handboek der geografie van Nederland. 6 delen. Zwolle.

- De ontwikkeling onzer elektriciteitsvoorziening 1880-1938 (1948).
Uitgegeven naar aanleiding van het 25-jarig bestaan der Vereniging van directeuren van elektriciteitsbedrijven in Nederland. 2 delen. Arnhem.

- Postma, C. (red.) (1963)
Holland in vroeger tijd; 18e-eeuwse beschrijvingen van steden en dorpen in Noord- en Zuid-Holland. 5 delen. 's-Gravenhage.

- Register van beschermde monumenten (1989). Zeist.

- Statistisch overzicht der Waterleidingen in Nederland over de jaren 1946 en 1947 (1950). Leeuwarden.

- Steegh, A. (1985)
Monumenten Atlas van Nederland. 1100 Historische Nederzettingen in Kaart. 2e dr., Zutphen.

- Teixeira de Mattos, L.F. (1906-1961)
De waterkeeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland. 16 delen. 's-Gravenhage.

- Tuinbouwatlas van Nederland [± 1941].
Samengesteld door den Tuinbouw-voorlichtingsdienst van het Departement van Landbouw en Visscherij.

- Vermooten, M. en Smit, T. (1989)
Spoortocht langs oude en nieuwe N.S.-stations: Noord- en Zuid-Holland en Flevoland. Hapert.

- Vervloet, J.A.J. en Steegh, A.W.A.Th. (1989)
Bibliografie van de historische geografie. Wageningen.

- Verzameling van gegevens betreffende de elektriciteitsvoorziening in de provincie Zuid-Holland (1915). 's-Gravenhage.

- Wallenburg, C. van (1966)
De bodem van Zuid-Holland. Toelichting bij blad 6 van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Wageningen.

- Witkamp, P.H. (1877)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Tiel.

- Witkamp, P.H. en Sipman, M.A. (1895)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Nieuwe uitgaaf. Arnhem/Nijmegen.

Regionaal/lokaal:

- Bergen, E. van (1929)
  Monster, Poeldijk, Ter Heijde, historische bijzonderheden, z.p..

- Barendse, J. (1951)
  Hollands tuin, de Westlandse tuinbouw van vroeger tot nu, 's-Gravenzande.

- Dolk, Th.F.J.A. (1939)
  Geschiedenis van het hoogheemraadschap van Delfland, 's-Gravenhage.

- Emmens, J.
  Het Westland (vanaf de wording van het gebied). In: Provinciaal verslag van Zuid-Holland over 1963 blz. 47-94.

- Laak, P.J. ter (1971)
  Monster in oude ansichten, Zaltbommel.

- Liere, W.J. van (1948)
  De bodemgesteldheid van het Westland, 's-Gravenhage.

- Ridder, J.G. de
  De kerkhistorie van het Westland.

- Verbraek, A.A.A. (1933)
  Het Westland, Den Haag.

- Westland, glazen stad, 's-Gravenzande

- Het Westland, 1881-1956, 75 jaar NV Westlandse Stoomtramweg Maatschappij, Loosduinen, z.j..

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

- Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1:50.000
  bladnr. 37 Rotterdam (verkenning 1849-1850), druk 57

- Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland (1869), door J. Kuyper, Leeuwarden. Herdruk Groningen 1971.

- Chromo-topografische kaart van Nederland, schaal 1:25.000
  bladnr. 458 Monster (uitgave 1913).

- Topografische kaart van Nederland, schaal 1:25.000
  Bladnr. 30D Scheveningen (uitgave 1946)
  30D Scheveningen (uitgave 1989)
  37B Naaldwijk (uitgave 1939)
  37B Naaldwijk (uitgave 1963)
  37B Naaldwijk (uitgave 1990).

B. BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK MONSTER

Inleiding

De in het Westland gelegen gemeente Monster omvat behalve het gelijknamige dorp de dorpen Ter Heijde en Poeldijk. De kustplaats wordt aan landzijde grotendeels begrensd door oude waterlopen als Monsterse Vaart, Gantel en Wennetjessloot.

Monster is vermoedelijk tussen de 9de en 11de eeuw ontstaan op één voor de kust gelegen strandwallen. Hoofdas is de Herenstraat-Molenstraat, die in noord-oostelijke richting naar Loosduinen leidt. Op de strandwal ontwikkelde zich een langgerekt dorp met aan de zuid-oostzijde als middelpunt de op het Kerkplein gelegen kerk. Hierop kwamen ook een tweetal verbindingswegen uit, waarlangs zich eveneens een lint van aaneengesloten bebouwing heeft ontwikkeld. De Choorstraat leidt in oostelijke richting via de Poeldijkseweg naar Poeldijk en Den Haag. In het zuiden ligt de Havenstraat met de haven, die via de Monsterse vaart en de Vlotwatering in verbinding stond met de Gantel. Het havengedeelte ten noorden van de Emmastraat is gedempt.
De bebouwing uit de eerste decennia van de 20ste eeuw langs het Emmplein en omgeving houdt waarschijnlijk verband met de tramhalte die hier schuin tegenover is geweest. Daarnaast bevinden zich behalve langs de bestaande wegen uitbreidingen tussen de Burg. Kampschoerstraat en de Choorstraat.

Daar waar de doorgaande weg tussen Monster en Den Haag (Poeldijkseweg) het riviertje de Gantel dicht naderde ontwikkelde zich op de noordelijke dijk van de rivier het langgerekte wegdorp Poeldijk. De historische bebouwing langs het riviertje ligt op Naaldwijks grondgebied.

Ter Heyde is een voormalig vissersdorp in de duinen ten noord-westen van de Slapersdijk. Het is vanuit Monster via de Ter Heydseweg bereikbaar.

Buiten de bebouwde kom wordt het beeld in hoge mate bepaald door aaneengesloten kassencomplexen. De enige afwisseling vormt de duinenrij langs de kust en enkele open stukken grasland in het oosten gelegen Dijkpolder en Polder Westmade. Van de verschillende natuurlijke en gegraven waterwegen, die tot 1945 een belangrijke rol speelden bij het vervoer van de tuinbouwprodukten zijn nog een aantal intact. Hiervan is de Nieuwe vaart ten noorden van Poeldijk een opvallend element.

In de volgende alinea's zal de bebouwing binnen de gemeente per type behandeld worden.

Dorpsbebouwing en woningbouw

Van de oorspronkelijk aaneengesloten bebouwing langs het Kerkplein aan de noord- en oostkant is een groot deel gesloopt of ingrijpend gewijzigd. Door het kappen van de lommerrijke rij linden maakt het plein nu een kale indruk en staat de robuuste kerk er verloren bij. Het minst aangetast zijn delen van de bebouwing aan de Choorstraat en Havenstraat, die voor het merendeel van na 1800 dateert. Een enkele maal is een woonhuis aangetroffen met een 19de eeuw karakter, waarachter een oudere bouwmassa schuil gaat.

Een voorbeeld hiervan is de gepleisterde lijstgevel uit het midden van de 19de eeuw van Choorstraat 93.
Kleinschalige bebouwing, voornamelijk daterend uit het eind van de 19de en het begin van de 20st eeuw komt voor langs de Herenstraat, Molenstraat, Rijnweg, Zeestraat en Kerkepad. Het gaat hierbij zowel om vrijstaande als aaneengesloten bebouwing. Aan Kerkepad 2, een eenlaags woonhuis onder zadeldak met de nokrichting evenwijdig aan de weg, is te zien dat het is gelegen aan een dwarsstraat die uitkomt op de hoger gelegen strandwal.
De bebouwing langs de Emmastraat, het Emmaplein, Wilhelminastraat, Burg. Kampschoerstraat dateert vooral uit de jaren '20 van deze eeuw.

In Poeldijk heeft een deel van de tweezijdige lintbebouwing langs de Voorstraat haar oorspronkelijk karakter behouden. Buiten het centrum neemt de bebouwing in dichtheid af. Vrijstaande kleinschalige bebouwing uit de laatste decennia van de 19de en de eerste van de 20ste eeuw komt verder voor langs de Dr. Weitjenslaan.

Buiten de bebouwde kom is er vooral vrijstaande bebouwing te vinden langs de doorgaande wegen als Poeldijkse-Monsterseweg, Nieuwe Weg en Haagweg. Kleine concentratie woningen komen voor o.a bij de Haagweg en Casembrootlaan. Het gaat hierbij vooral om arbeiders- en tuinderswoningen, welke behalve langs de doorgaande wegen ook voorkomen langs de insteekwegen. Het zijn over het algemeen vrijstaande woningen uit het eind van de 19de, maar vooral ook uit de eerste helft van de 20ste eeuw.

Eén van de weinige 19de eeuwse monumentale woonblokken is Havenstraat 23-29. De rechthoekige uit rode baksteen opgetrokken tweelaags bouwmassa wordt gedekt door een schilddak en bestaat uit vier woningen. De deuromlijstingen met pilasters en hoofdgestel zijn karakteristiek voor het derde kwart van de 19de eeuw. Daarnaast is er een kleine groep vrijstaande éénlaags woonhuizen met een zadel- of schilddak. Enkele gave woningen staan in de Voorstraat van Poeldijk. Hiervan zijn Voorstraat 41 (1851) en 15 (1875) opgetrokken van fijngevoegde rode baksteen. De enige decoratie vormt de deuromlijsting met door consoles gedragen hoofdgestel. Voorstraat 13 (1882) en 108 (ca. 1890) hebben een vijf venster eenheden brede lijstgevel, waarbij de strekken als decoratief element zijn voorzien van kunststenen sluitstenen. Wateringseweg 4 is één van de weinige laat-19de eeuwse tuinderswoningen. De gepleisterde éénlaags lijstgevel heeft een middenrisaliet met entree. Bijzonder is de aanwezigheid van een druivenmuur met kopse kas naast het huis, waaruit de bestemming van het huis blijkt.

Eclectische invloeden komen voor bij de twee gespiegelde herenhuizen met pachterswonigen, Voorstraat 112 en 112b (1872). Het hoofdvolume is een tweelaags bouwmassa. De voorgevel is een lijstgevel met geblokte hoekpilasters en een uit midden geplaatste entreepartij, geflankeerd door pilasters. De pachterswoningen zijn eenlaags door een zadeldak gedekte bouwmassa's, waarvan de daklijst is voorzien van decoratief gezaagd makelaarswerk.
Uit dezelfde periode dateert een dokter- of notariswoning in Poeldijk (Voorstraat 84). Ook deze tweelaags lijstgevel heeft een asymmetrische gevelindeling. In de gepleisterde risaliet links van het midden bevindt zich de entree. Een niet veel meer voorkomend element zijn de rolluikbakken boven de begane grond vensters.

Eén van de laatste beeldondersteunende objecten rond de dorpskerk van Monster is Kerkplein 2a. De voorgevel is een ingezwenkte lijstgevel uit 1881, welke waarschijnlijk in de jaren '20 van deze eeuw is gemoderniseerd.

In tegenstelling tot de 19de eeuw zijn er in Monster relatief veel vrij gave woningen uit de eerste decennia van de 20ste eeuw bewaard gebleven. Het zijn vooral arbeiders- en tuinderswoningen. Ze komen zowel voor in de dorpscentra als verspreid in het buitengebied. De architectuur is gebaseerd op de traditie van de Neo-Renaissance door het gebruik van sierbanden en aanzet- en sluitstenen in de ontlastingsbogen. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van in de Jugendstil toegepaste bouwmaterialen als verblendsteen en geglazuurde baksteen.
De bouwmassa's zijn onder te verdelen in verschillende typen. Het eenvoudigst zijn de éénlaags bouwmassa's onder een zadel-of mansardedak. De nokrichting van zowel de vrijstaande als geschakelde woningen loopt evenwijdig aan de straat. Eén van de kleinste arbeiderswoningen is Molenstraat 47 (ca. 1910). Iets groter en bovendien voorzien van sierbanden en sluitstenen van gekleurde baksteen zijn Molenstraat 124, Vredebestlaan 37-38 en Rijnweg 98.
Daarnaast is er een groep panden, waarvan de nokrichting (veelal een mansardedak) haaks op de weg staat. De voorgevel is vaak een tweelaags langsgevel, zoals bij Gantellaan 19 (1899), Poeldijkseweg 39 en Stationsweg 24 (ca. 1910). Bij Gantellaan 25 (ca. 1915) is de voorgevel een puntgevel, die met gele verblendsteen in een cirkel- en hartmotief is versierd.
Andere, zoals Wateringseweg 7-9 (ca. 1915) hebben een lijstgevel met afgeschuinde zijkanten. Eén van de weinige rijkere tuinderswoningen is Wateringseweg 1 (ca. 1915), genaamd "Torenzicht". De middenrisaliet van de lijstgevel met afgeschuinde zijkanten heeft een rondbogig entreeportiek met daarboven een decoratief gemetseld balkon en een bekroning met een rondbogig fronton. De rijke versiering met rode en oranje verblendsteen is opvallend.

Typisch voor het begin van de 20ste eeuw is de opkomst van een woningtype met een iets uitspringende kopgevel en een iets terugliggend langsgeveldeel. De hoofdmassa wordt meestal gedekt door een afgeplat schilddak, terwijl het uitspringende bouwdeel een steekkap heeft. Vrij gaaf en karakteristiek is Voorstraat 10 (1901). Wateringse weg 8 en 12 (1912, 1913) zijn twee vrijstaande gespiegelde woningen van dit type.

De verschillende bouwtypen van arbeiders- en middenstandswoningen uit de jaren '20 blijft blijven bestaan, maar de architectuur is soberder. De decoratie beperkt zich meestal tot bakstenen, kunst- of natuurstenen lateien boven de deur- en vensteropeningen. Bij het woningtype met uitspringende kopgevel is er enige variatie in de gevelvorm en de toepassing van siermetselwerk. Er zijn woonhuizen met een puntgevel (bv. Weitjeslaan 75, ca. 1925), een trapgevel (Herenstraat 62, ca. 1920) of een afgeknotte geveltop, voorzien van hoekpinakels met daartussen siermetselwerk (Weitjeslaan 83, ca. 1920).

Veel voorkomende elementen bij de traditionele woonhuisarchitectuur uit het begin van de 20ste eeuw is de aanwezigheid van erkers (al dan niet met balkon) en glas-in-lood-bovenlichten.
Voorbeelden van de variatie in toepassing van glas-in-lood is te zien bij Herenstraat 67 (segmentbogige bovenlichten, ca. 1920), Rijnweg 150 (eenvoudig geometrisch motief,

1925), Wateringseweg 85, (roedenverdeling met kathedraalglas, 1925), Weitjenslaan 32, (geometrisch art Deco-stijl, ca. 1928).

Karakteristieke vrijstaande woonhuizen uit het eind van de jaren '20 en de jaren '30 komen vooral voor aan de Wateringseweg, Emmastraat, Geestweg, 's-Gravenzandseweg en Zuidweg.
Vrij veel voorkomend zijn de woonhuizen waarvan de hoofdmassa wordt gedekt door een steil zadeldak. Een goed voorbeeld hiervan is Poeldijkseweg 1 (ca. 1930), welke naast een erker tevens een grote serre heeft. Vredebestlaan 18 (ca. 1925) is opgetrokken in landhuisstijl. Emmastraat 6 valt op door het zadeldak met gebogen dakschilden.
Uit deze periode dateren ook enige grotere tuinderswoningen met villa-achtig allure. Eén hiervan is in de jaren '20 in landhuisstijl opgetrokken met een samengesteld dak (Monsterseweg 130-132). Molenstraat 70 (ca. 1930) heeft een cylindrisch gevormde erker met een met leipannen gedekt dak. Enkele andere "villa's" hebben kubische samengestelde bouwmassa's en schilddaken met een fors overstek, in stijl aansluitend bij de Nieuwe Haagse School (bv. Wateringse weg 100).

Een aparte vermelding verdient het in Art Deco-stijl vormgegeven "Huize Helena" uit 1928 (Emmastraat 49), opgetrokken van gele baksteen en voorzien van een cirkelvormige geveltop. Opvallend is de teakhouten deur en de sierband met blokmotief, ter hoogte van de van gekleurde glas-in-loodbovenlichten. Een vergelijkbaar blokmotief komt ook voor bij Monsterseweg 122 (1930).

Overige bebouwing

Slechts op bescheiden schaal is nog herkenbaar dat de oorspronkelijke winkelbebouwing in Monster zich concentreerde langs het Kerkplein en de daarop uitkomende straten (Herenstraat, Molenstraat, Choorstraat). Door versterking van de winkelfunctie en schaalvergroting zijn veel panden verbouwd of vervangen door nieuwbouw.

Langs de Voorstraat van Poeldijk zijn wel nog enkele - zij het niet altijd meer helemaal gave - winkelpuien aanwezig.

Planmatige bebouwing

Vóór 1945 zijn in Monster woningbouwcomplexen gerealiseerd langs de Rijnweg en de Molenweg. Rijtjes woonblokken uit de jaren '20 en '30 langs de Rijnweg versterken de lintachtige structuur van deze weg. Ten zuiden van de splitsing met de Molenweg verrees in de jaren '20-'30 een vrij omvangrijk complex langs de Rijnweg, de Molenweg, de Duinstraat, de Varenstraat, de Braamstraat en de Helmstraat. Het in de beginjaren '20 door de Woningbouwvereniging "Goede Woning Monster" gerealiseerde complex aan de Zeestraat is stedebouwkundig interessanter. Rondom een langgerekt plein en de daarop uitkomende zijstraten zorgen de eenlaags woningen met zadeldak en steekkappen voor een afwisselend straatbeeld. Forse tweelaags bouwmassa's benadrukken de hoeken. Aan drie zijden van het Hartmanplein tot slot staan rijtjes woningen met schilddaken van rond 1930.

In de voor-oorlogse periode heeft ook in Poeldijk planmatige woningbouw plaatsgevonden. Eén complex aan de Dahliastraat-Nieuwstraat-Rozenstraat (Woningbouwvereniging

Concordia, 1927)) en één aan de Sutoriusstraat- Jan Olierookstraat (ca. 1920) is deels ingrijpend verbouwd, gesaneerd en deels herbouwd.

Het dorp Ter Heyde is, met uitzondering van de dorpskerk, in de jaren '30 gesaneerd. De sociale woningbouw die door de architect J. Oosthoek was ontworpen, is omstreeks 1942 gesloopt.

Bijzondere bebouwing

Middelpunt van het dorpscentrum in Monster vormt de Hervormde kerk op het Kerkplein. Deze Middeleeuwse driebeukige hallenkerk met een forse westtoren is na een brand in 1901 gerestaureerd.

De Oude Begraafplaats aan de Molenstraat is een klein groen gebied, dat nu ingeklemd ligt tussen woningbouw. Het toegangshek met gepleisterde hekpijlers uit ca. 1830 en de enkele nog 19de eeuwse grafzerken bevinden zich in slechte staat van onderhoud.

Een vrij omvangrijk gebied met Rooms Katholieke bebouwing heeft zich ontwikkeld tussen de Choorstraat en de Havenstraat. De oorspronkelijk buiten de bebouwde kom gelegen St. Machutuskerk (Choorstraat 103) is een eenbeukige kruiskerk met fronttoren, in 1828-'31 in Neo-Classicistische stijl gebouwd naar ontwerp van Samuel van Rijswijk. In 1859 heeft Jacobus van Rees de kerk
vergroot. Aparte vermelding verdienen de drie altaren en orgelbalustrade in neo-barokke uit de bouwtijd. Het orgel met hoofdwerk en rugpositief zijn ca. 1845 door F.B. Loret gemaakt. Ten westen van de kerk ligt de begraafplaats (1831;XXA) en ten oosten de pastorie (1909).

Van het Pensionaat voor Jongejuffrouwen aan de Havenstraat 12-14 resteert het hoofdgebouw met kapel in Neo-Renaissancestijl (ca. 1900) en op het binnenplein een schoolgebouw (ca. 1930) [bewaarschool is gesloopt]. Aan een pleinachtig gedeelte van de Choorstraat bevindt zich de R.K. Jongensschool (1916). Tijdens de jaren '30 zijn aan de Choorstraat de school H. Theresia van Lisieux (Choorstaat 15) en het "R.K. Verenigingsgebouw" tot stand gekomen. Laatstgenoemde is een uiting van expressionistische baksteenarchitectuur, waarbij de hoofdmassa met de kubische ten opzichte van elkaar verspringende bouwdelen geschoord wordt door steunberen en de entrees zich bevinden in uitspringende massieve hoekpaviljoens.

Uit dezelfde periode dateert het kerkgebouw van de Gereformeerde gemeente aan een pleinachtig gedeelte van de Burg. Kampschoerstraat (1935). Aan het westeinde van het plein, op de splitsing van de Dr. van Brinkstraat en de Van Bemmellaan ligt op een stedebouwkundig belangrijke punt het vm. politiebureau met brandweerkazerne. De steil doorlopende dakschilden en de forse steekkappen van de samengestelde, met leipannen gedekte kap geven het geheel een monumentaal karakter.

De R.K. Bartholoeuskerk in Poeldijk op de hoek van de Kerklaan en de Voorstraat is een Neo-Gotische pseudo-basiliek met dubbel transept en uitgebouwde fronttoren, werd ontworpen door Nicolaes Molenaer. Ten oosten hiervan ligt de R.K. begraafplaats en de pastorie (1932).

Op het gebied van het onderwijs dateren in Poeldijk van voor 1945 de openbare lagere school "De Regenboog" aan de Fonteinstraat (ca. 1920-'30) en de R.K. St. Bartholomeusschool met schoolmeesterswoning (ca. 1910) aan de Verburghlaan. Deze school heeft een U-vormige plattegrond met aan de straatzijde hoek- en middenrisalieten onder steekkappen.

Aan het oosteinde van de Voorstraat heeft het vm. raadhuis een nieuwe bestemming gekregen. De voorgevel is een lijstgevel in eclectische stijl met in imitatierusticawerk uitgevoerde middenrisaliet en hoekpilasters. In het aan het westeinde van de Voorstraat gelegen Hotel St. Vincent (ca. 1910) is enige invloed van het Neo-Romaans herkenbaar.

Ten oosten van Poeldijk ligt Motel Elzenhagen (Poeldijkseweg 100). Het is een villa-achtig herenhuis uit ca. 1915, waarvan de wit gepleisterde gevels het metselwerk van de ontlastingsbogen in het zicht zijn gelaten.

Het enige gespaard gebleven gebouwd Ter Heyde is de dorpskerk uit 1667. Het hek om de herdenkingsboom (hoek Trompstraat- K. Doormanweg) is waarschijnlijk een replica.

Boerderijen

Naast de tuinbouw was in Monster ook voor de veeteelt een belangrijke rol weggelegd. De boerderijen zijn van het in deze streek gangbare langhuistype, maar zowel binnen als buiten de kom zijn hiervan vrijwel geen meer bewaard. Eén van de weinige monumentale boerderijen is de "Uithof" uit 1717 (Wateringseweg 22). Eén van de weinige gave langhuisboerderijen van na 1800 is Havenstraat 46 (ca. 1895), waar woon- en stalgedeelte worden gedekt door één doorlopenddak. De voorgevel is een ingezwenkte lijstgevel.

Verdedigingswerken

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is voor de aanleg van de "Atlantikwall" op last van de Duitsers Ter Heyde gesloopt. In tegenstelling tot bv. 's-Gravezande zijn er vrijwel geen tastbare herinneringen aan deze periode.

Objecten van bedrijf en techniek

Door het steeds sneller opeenvolgen van de moderniseringen neemt het aantal voor-oorlogse objecten van tuinbouwbedrijf snel af, maar zijn nog wel op verschillende plaatsten te vinden. Monster ligt midden in het gebied van het Westland waar de fruitteelt een lange traditie kent. Hier zijn dan ook relatief nog de meeste, vooral in de 19de eeuw toegepaste, druivenmuren bewaard. Vrij lange van rode baksteen opgetrokken ca. 2 m hoge muren met brede steunberen komen voor langs de Papelaan en de hoek van de Poeldijkseweg en de Zwartendijk. De hol opgetrokken "beren" werden ter verstijving vaak met afval gevuld. Bij de Wateringseweg 25 is een vrij hoge muur met smalle steunberen. Hiertegen is een vrij brede kopse kas geplaatst. Een enkele maal is bij een moestuin tegen een kleine druivenmuur een kopse kas geplaatst, zoals Wateringseweg 4 Bij de tuinderijeren aan de Monsterseweg 33 en 62 staan druivenmuren met kopse kassen, waarin ook nu nog druiven worden gekweekt.

Vrij zeldzaam zijn de zadeldakvormige druivenserre's geworden. Slechts één exemplaar is in Monster aangetroffen bij Emmastraat 39.

De druivenkassen met geknikte kap komen daarentegen relatief vaker voor. Eén van de meest omvangrijke complexen ligt aan de Van Assendelftlaan. De spanten en glasroeden van de druivenkassen werden zowel van hout als van ijzer gemaakt. Een enkele maal bevindt zich op de nok nog een smeedijzeren decoratie en/of aan de uiteinden, zoals bij het complex aan de Zwartendijk 45, daterend uit de periode 1922-'27. Ook langs de Wateringseweg staan nog verschillende kassencomplexen met druivenserres.

Aan de met kolen gestookte verwarmingsketels herinneren nog enkele uit rode klinkers opgetrokken en soms met een sierband getooide schoorstenen in complexen aan de Monsterseweg, Wateringseweg, bij de Van Assendelftlaan en aan de Gantel. Bij een complex met druivenserre's aan de Vredebestlaan en één bij Gantel staan nog een restanten van een ijzeren waterreservoirs.

In Monster staan aan het zuideinde van de Havenstraat nog enkele bedrijfsgebouwen uit ca. 1912 die waarschijnlijk deel hebben uit gemaakt van het vm. veilingcomplex. Duidelijker als zodanig herkenbaar is de Fruit- en Groenteveiling van Poeldijk uit 1929, gelegen ten zuidwesten van de kruising van de Nieuwe Weg en de Monsterseweg. Het beeldbepalende op een hoek gelegen kantoorgedeelte heeft een ca. 20 m hoge toren als blikvanger en halfronde uitbouwen aan de uiteinden van de gevel. Van de achtergelegen veilinghal resteert ondermeer de uitkragende overkapping met ijzeren vakwerkconstructie.

Zowel binnen als buiten de bebouwde kom zijn nog kleinschalige bedrijfsruimten te vinden. Zo bevindt zich op het achtererf van Wateringseweg 85 een 19de eeuwse bakstenen schuur. In het centrum van Poeldijk staat langs de Poeldijkse vaart een voor-oorlogse houten tweelaags bedrijfsruimte. Bij sommige tuinderswoningen is het achterste deel bedrijfsruimte. Molenstraat 82 (ca. 1910) bestaat uit twee parallelle bouwmassa's, waarvan de achterste met pakhuisdeuren is uitgevoerd. Bij Cubalaan 19 worden woon- en bedrijfsgedeelte gedekt door één zadeldak. Bij Vlotlaan 44 (1912) bevinden woon- en bedrijfsgedeelte zich naast elkaar. De voorgevel is een gepleisterde langsgevel met pinakels.

Aan de Rijnweg 70 bevindt zich een karakteristieke timmermanswerkplaats uit het begin van deze eeuw en aan de Choorstraat
33-37 staat nog een smederij uit de jaren '30.

Tot 1945 speelden de waterwegen een belangrijke rol bij het vervoer van tuinbouwprodukten. Naast een aantal natuurlijke waterlopen zijn voor dit doel nieuwe vaarten gegraven, zoals de Nieuwe Vaart. De meeste klap- en boogbruggen zijn uit het straatbeeld verdwenen. Bij de Vredebestlaan bevindt zich nog een getoogde voetgangersbrug. Ook een aantal van de vaarten, evenals een deel van de haven van Monster is gedempt. Wel zijn langs de verschillende insteekwegen de vaartsloten gehandhaafd.

Voor de aanleg van een provinciale weg door het Westland in de jaren '30 zijn in eenzelfde stijl vlakke bruggen met gele bakstenen borstweringen gebouwd aan straatzijde voorzien

van identieke tegeltableaux. Over de Wateringseweg maken de Wittebrug en de Haasjesheul hiervan deel uit.

De in de duinen gelegen watertoren is het meest beeldbepalende element in het noorden van de gemeente (Haagweg 82). Behalve de imponerende, bijna 38 m hoge bakstenen toren (N. Biezeveld, 1885) resteren er nog enkele bijgebouwen uit de bouwtijd.

De ronde stenen stellingmolen "De vier winden" (1882) ten noordoosten van de dorpskern van Monster grenst door dorpsuitbreidingen nu aan de bebouwde kom.

Na-oorlogse bebouwing, uitbreidingen

Na 1945 concentreerden de eerste uitbreidingen in Monster zich vooral ten noord-westen van de as Herenstraat-Molenstraat-Rijnweg. Vanaf de jaren '60 en '70 is veel van de historische bebouwing gesloopt. Uit deze periode dateren nieuwbouwwijken als de Molenwijk en de Bloemenbuurt. In de jaren '70 en '80 zijn woonwijken gerealiseerd in het gebied tussen de Burg. Kampschoerstraat en de Molenweg bebouwd. In de jaren '80 en '90 raakte het nog resterende open gebied bebouwd, zoals de wijk tussen de Rijnweg en Ter Heijde. Ten zuiden van de Emmastraat ligt een omvangrijk bedrijventerrein.

De na-oorlogse woongebieden van Poeldijk liggen ten noorden van het dorpscentrum en wordt begrensd door de Nieuwe Vaart. De meeste recente uitbreidingen liggen ten noorden van de A.J. van Reststraat. Ten noorden hiervan is een modern veilingcomplex gerealiseerd (Veiling Noord).

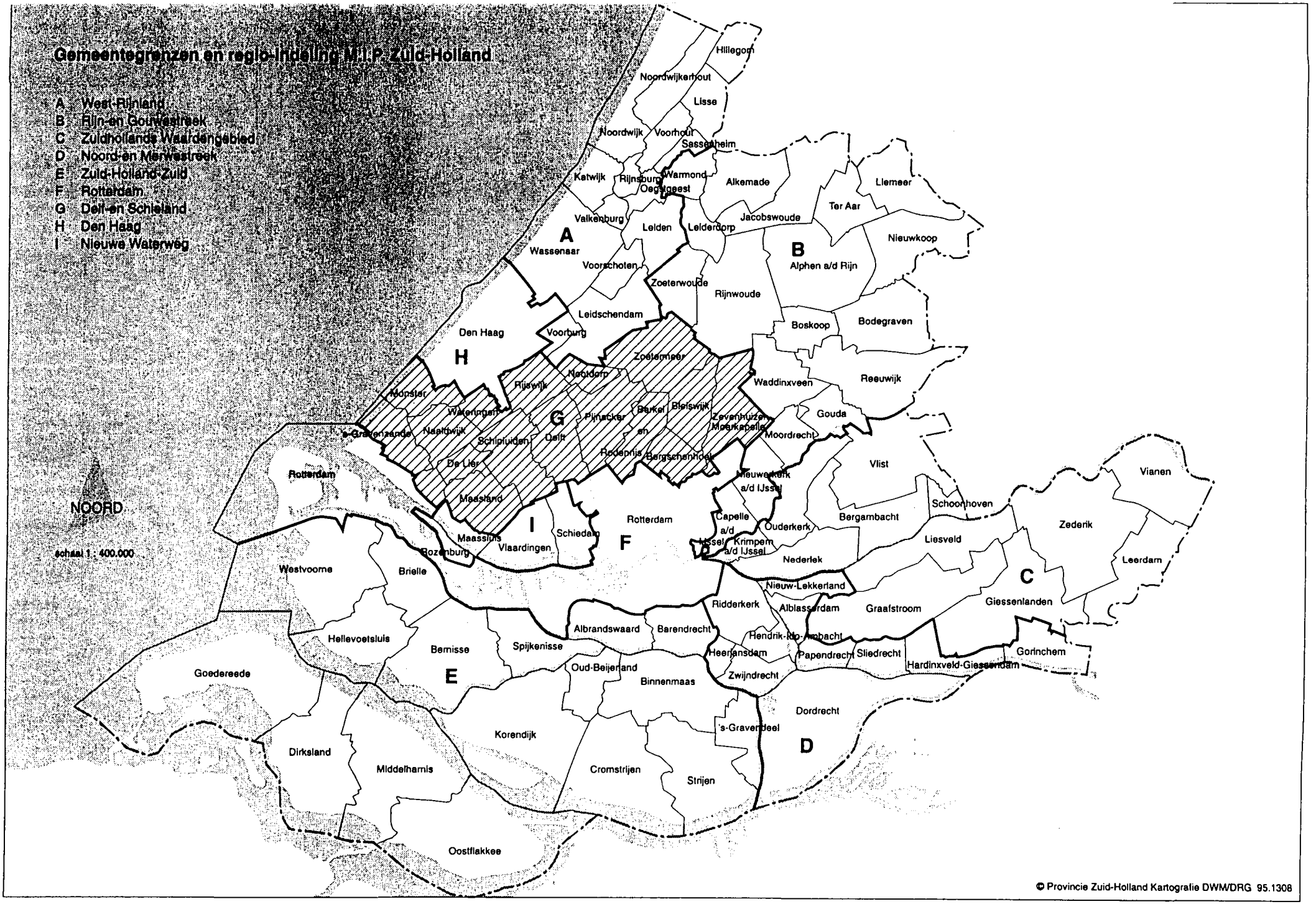

© Provincie Zuid-Holland Kartografie DWM/DRG 95.1308

Figuur 1

Gemeente Monster

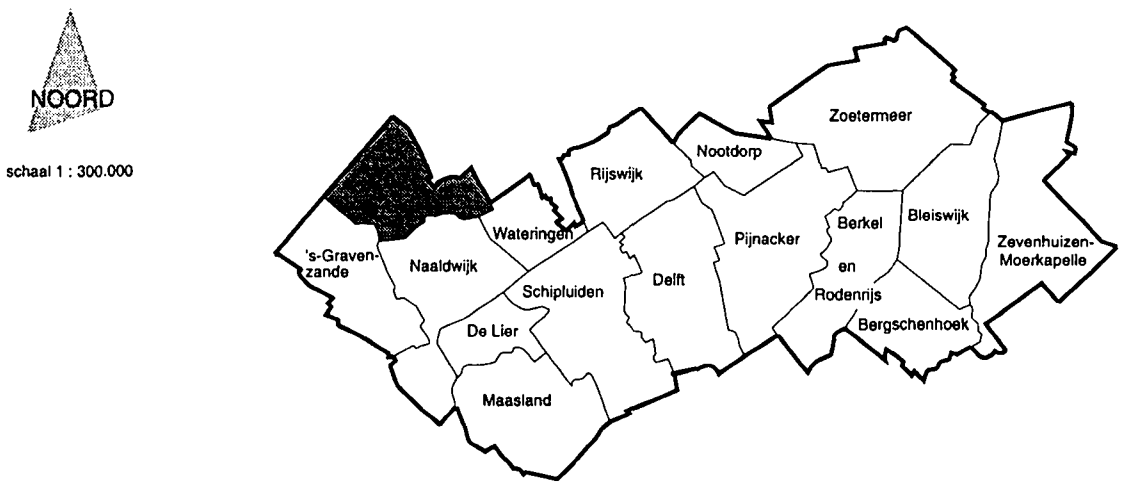

© Provincie Zuid-Holland Kartografie DWM/DRG 95.1308

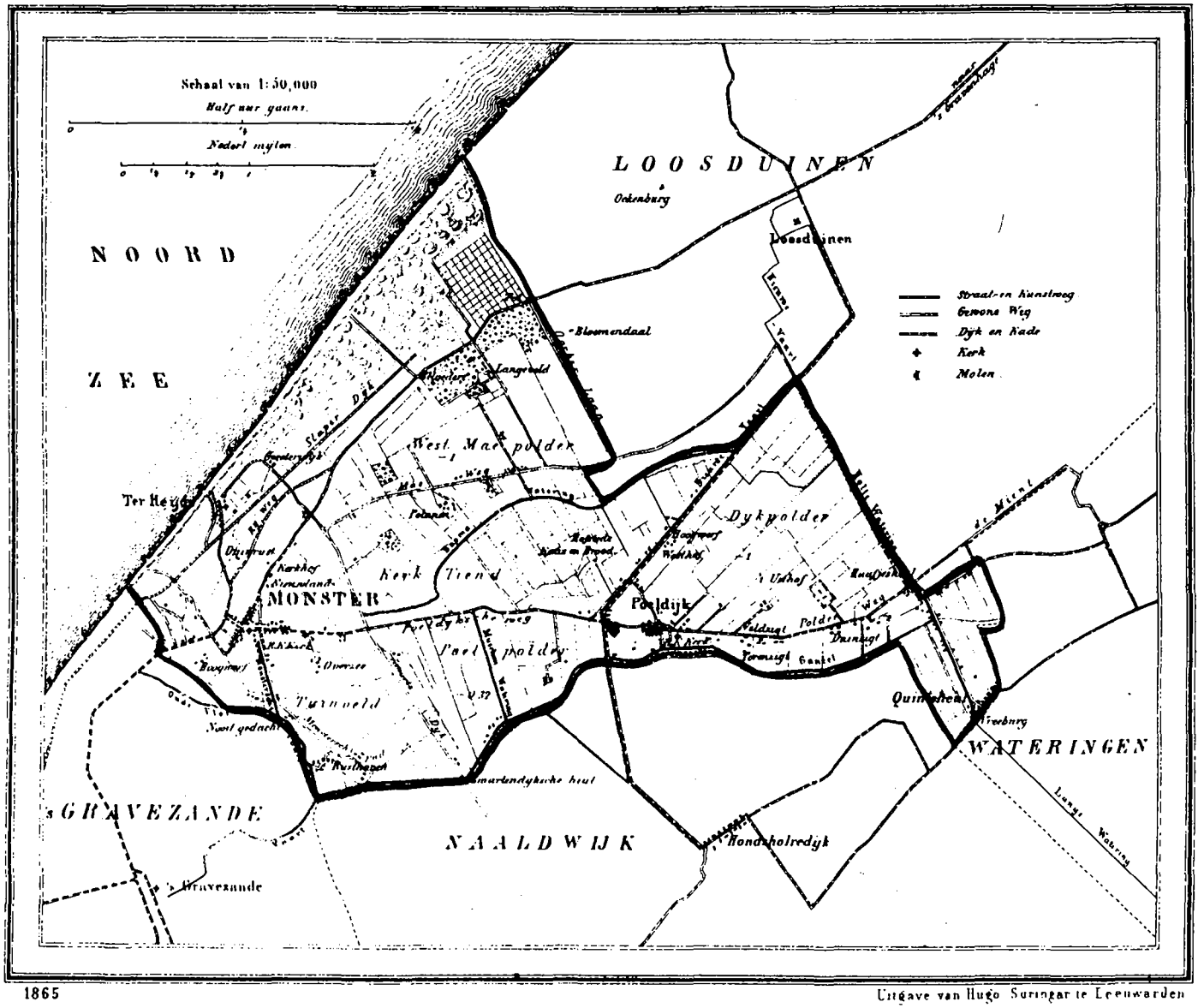

Figuur 2 De gemeente Monster in 1865, afbeelding uit J. Kuyper, gemeente-atlas

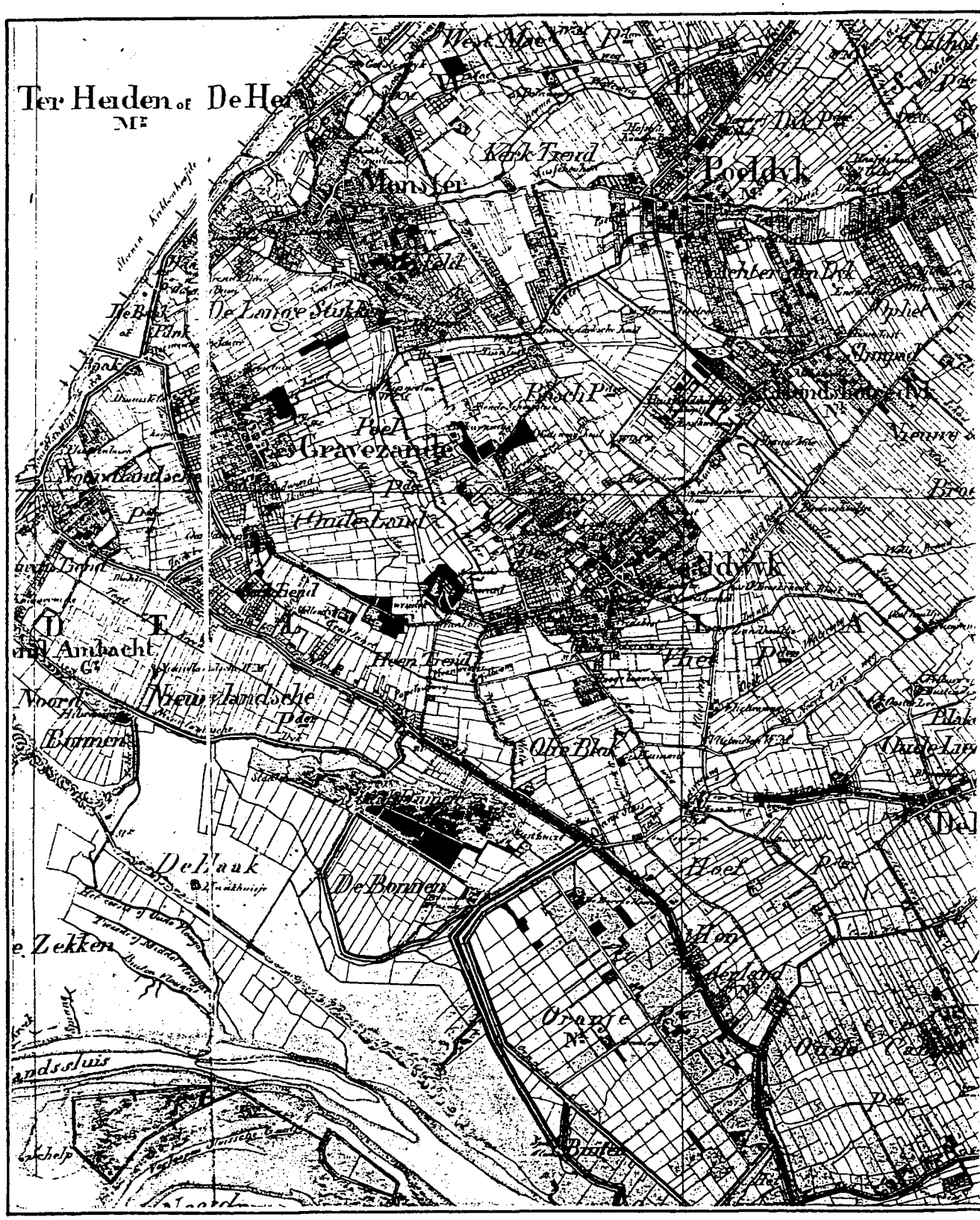

Figuur 3 Uitsnede uit de T.M.K., schaal 1 : 50.000, kaartblad 37, uitgave 1857

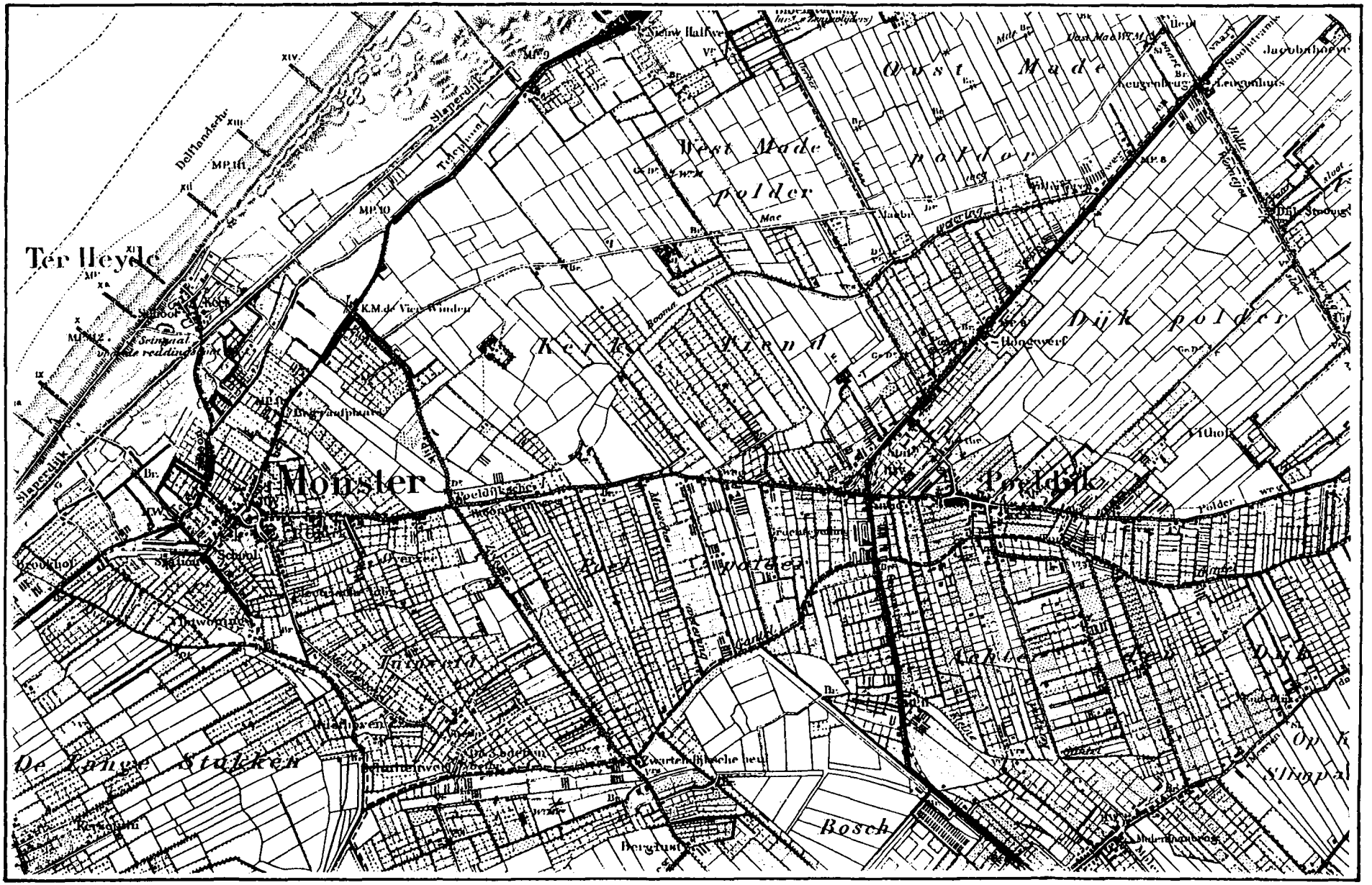

Figuur 4 Uitsnede uit de chromotopografische kaart, schaal 1 : 25.000, kaartblad 458, uitgave 1913

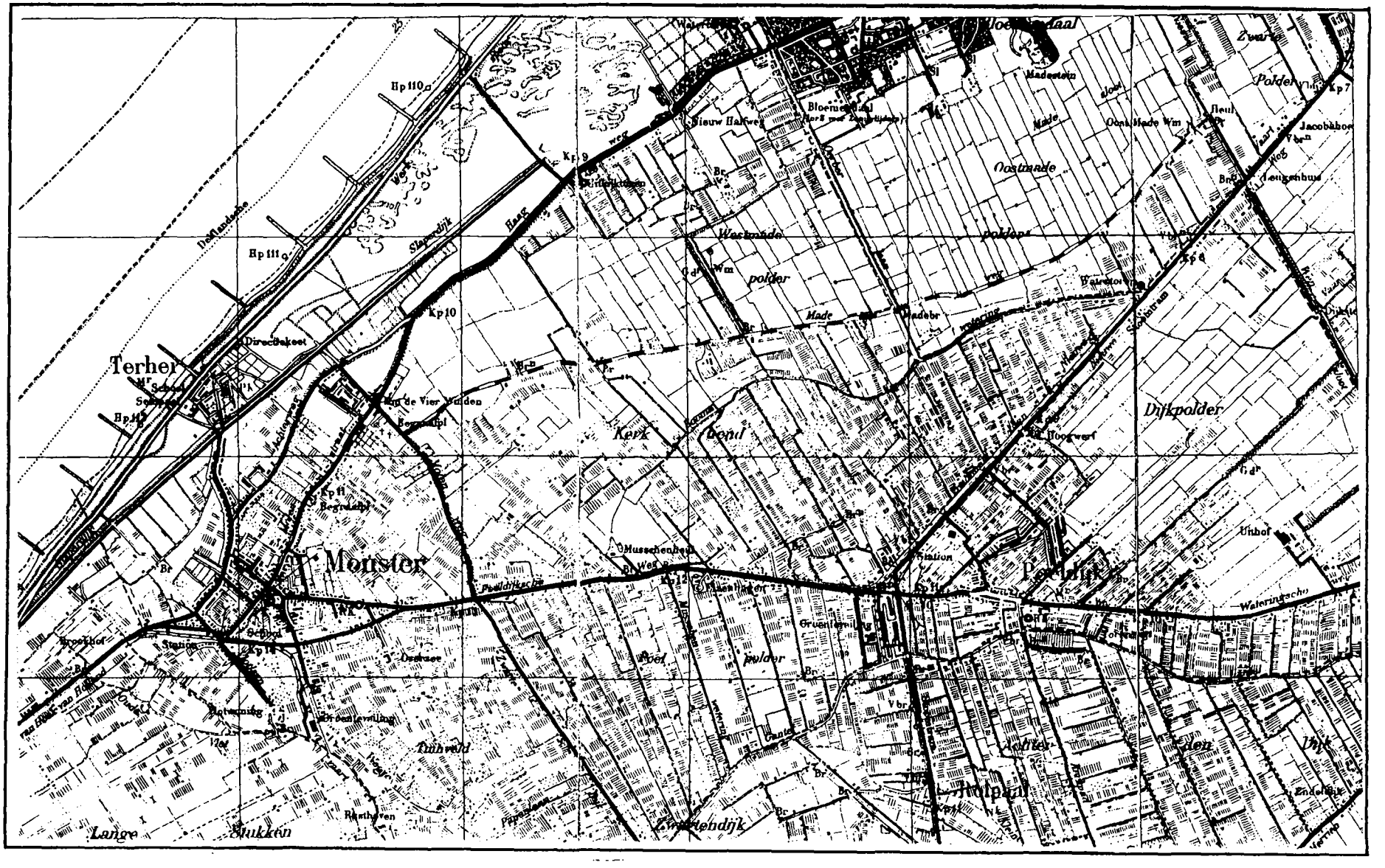

Figuur 5 Uitsnede uit de topografische kaart,
schaal 1 : 25.000, kaartblad 37B, uitgave 1939

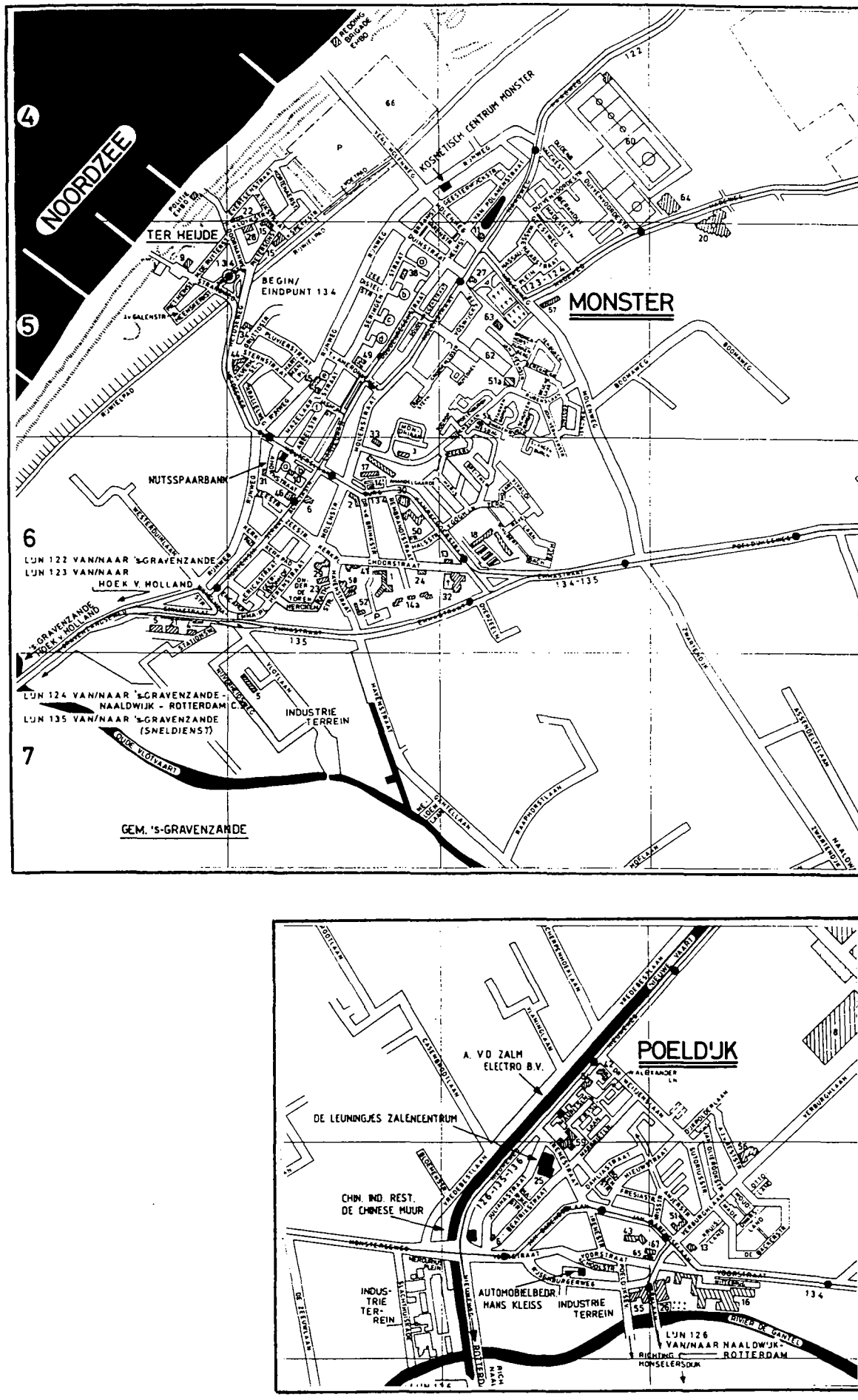

Figuur 6 Straatnamenkaart van Monster en Poeldijk

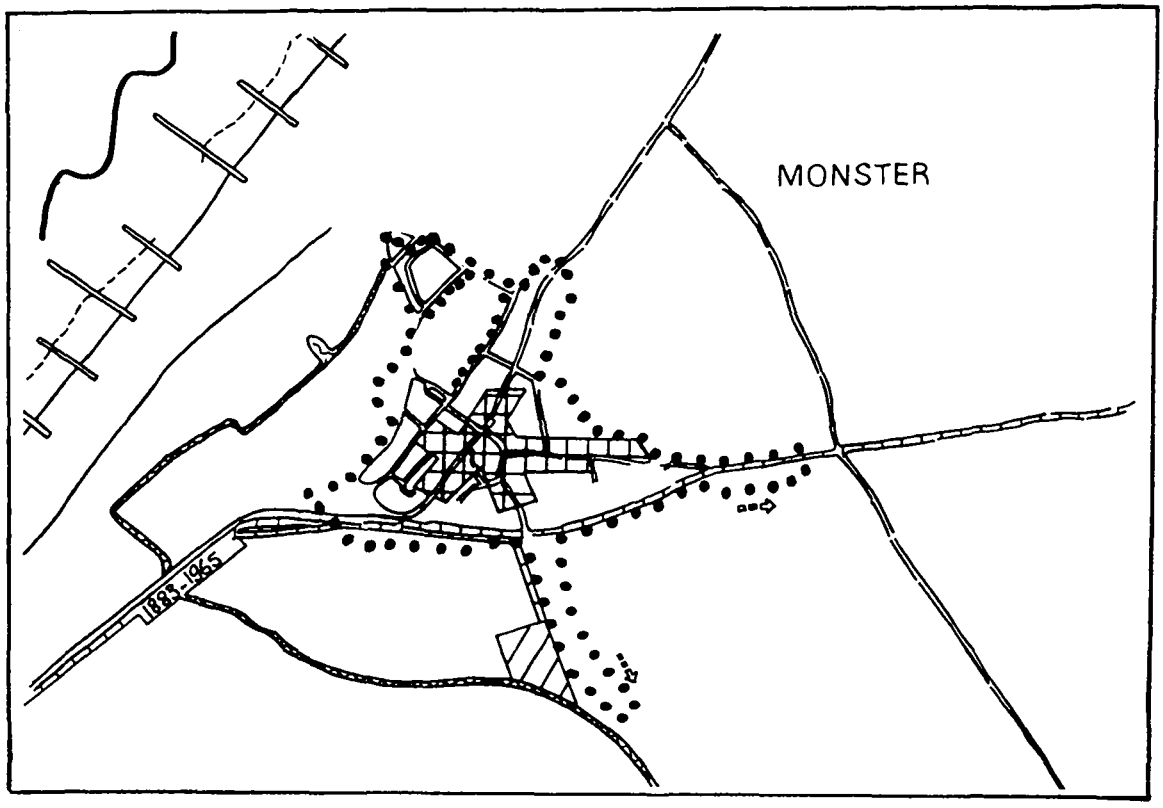

Figuur 7a Kaart van de functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Monster (1850 - 1945)

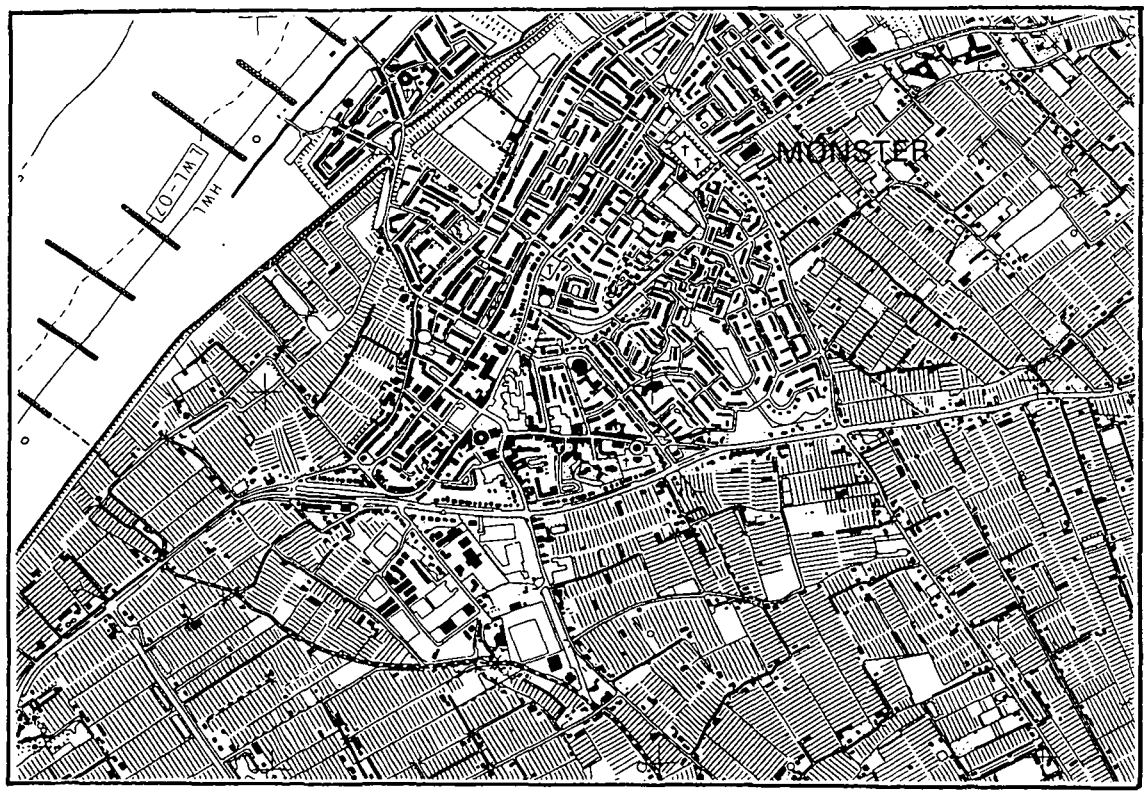

Figuur 7b Monster in 1989 (ter vergelijking)

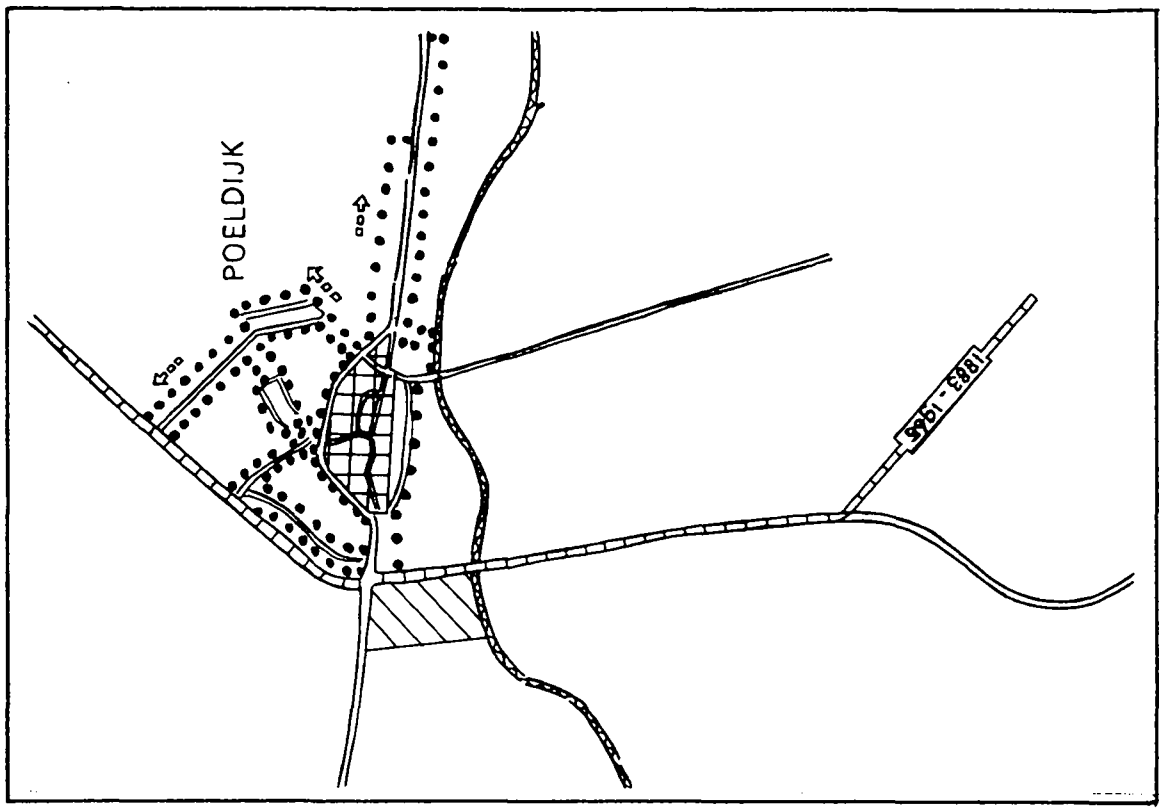

Figuur 8a Kaart van de functioneel-ruimtelijke-ontwikkeling van Poeldijk (1850 - 1945)

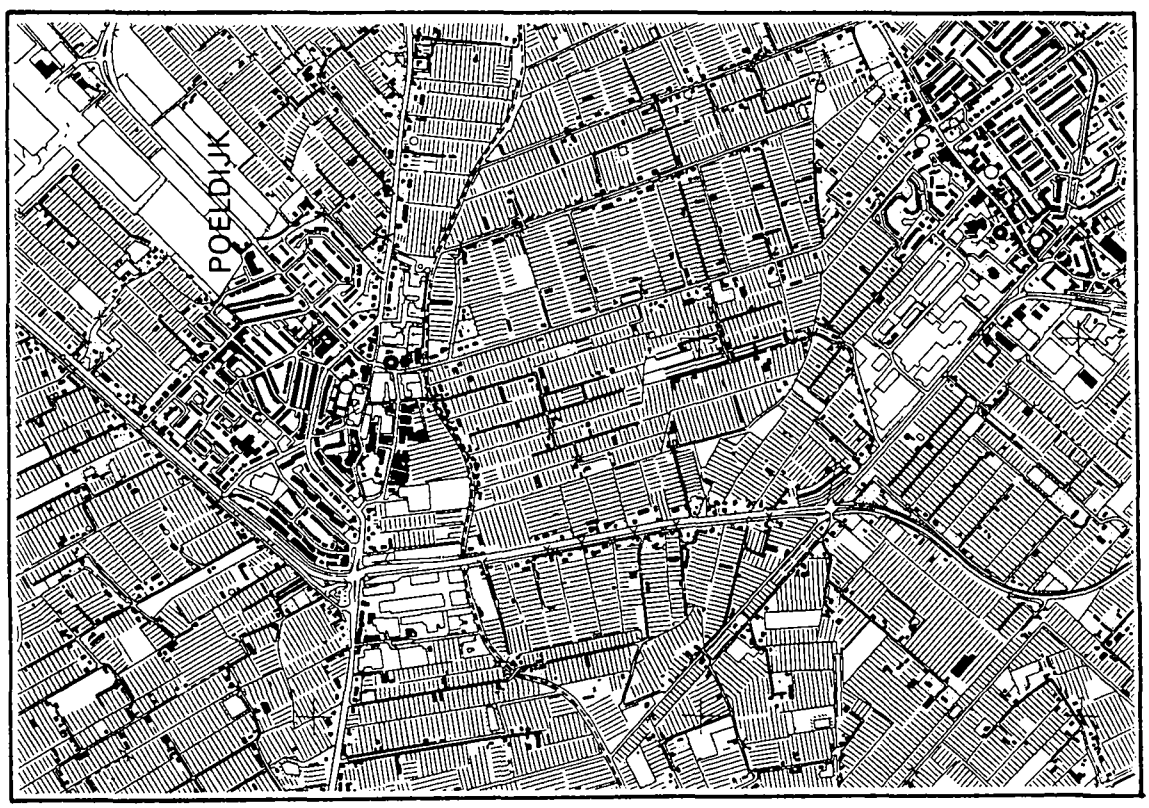

Figuur 8b Poeldijk in 1989 (ter vergelijking)